

fri! tanke

#1 • 2017 • MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND



KAMZY

En blasfemiker i Oslo rådhus





Kontakt

Human-Etisk Forbunds
sentralbord: 23 15 60 00
Fri tanke tlf: 23 15 60 20

E-post:

fri.tanke@human.no

Nettsted:

fritanke.no

Ansvarlig redaktor

Kirsti Bergh
kirsti.bergh@human.no

Design

Dinamo

Layout/repro

Roar Høiestad/rhdesign.no

Forsidefoto

Vidar Ruud/NTB scanpix

Trykk

Kroonpress AS

Opplag

72 000

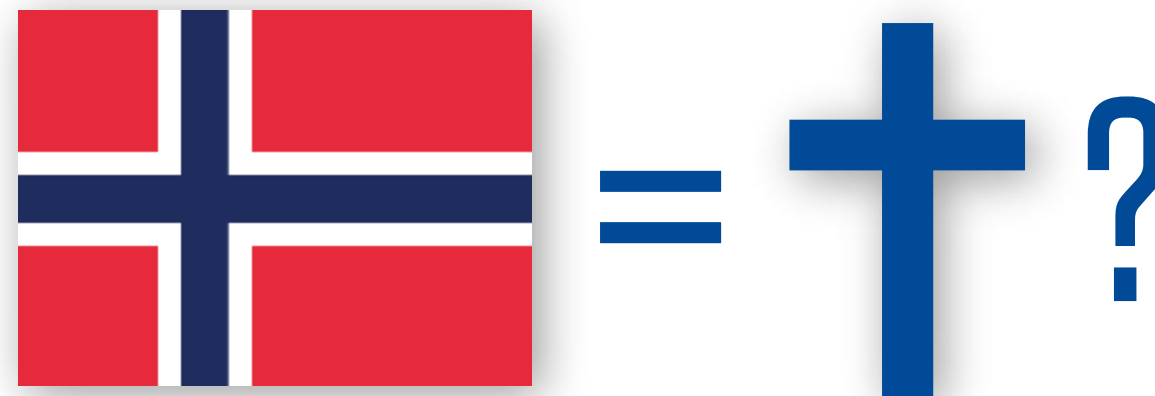
Neste utgave

#2 2017 kommer primo september
Det vil bare utgis to utgaver
av Fri tanke i 2017

Fri tanke gikk til trykk
16. januar 2017



I magasinet Fri tanke har en del artikler referansenummer – for eksempel slik [9996]. Skriv inn tallet i søkefunksjonen øverst til høyre på nettsiden Fritanke.no – så får du opp saken som hører til.



Fra statsreligion til nasjonalkristendom?

Statskirken avvikles, *folkekirken* består, erklærte Den norske kirke ved nyttår. Tilsvarende spredte regjeringen og flere medier i romjula det glade, men i overkant oversolgte, budskapet om at stat og kirke ville være skilt fra 1. januar.

Riktignok blir kirken herre i eget hus og eget rettssubjekt. Men som rådgiver i Human-Etisk Forbund, Lars-Petter Helgestad, viser i sine 10 punkter (side 19), er det mange og sterke bånd mellom staten og kirken fortsatt, både økonomisk og institusjonelt. Den har egen kirkelov, er vår alles gravferdsforvalter, blir særbehandlet på mange felt. Og Grunnloven slår fast at Den norske kirke forblir Norges folkekirke. Det kan være greit med statlige privilegier, hvis det fortsetter slik Fri tanke har meldt mang en gang, med piler som stadig peker nedover – både når det gjelder medlemstall, dåpstall, konfirmasjonstall og vigselstall.

MEN KANSKJE VIL VI få se en revitalisering av Folkekirken – som er et begrep som nærmest inviterer til folkelig revitalisering. Ikke ved at det går en religiøs vekkelse gjennom landet, kanskje snarere det motsatte – ved at kristendommen er blitt så marginal religiøst sett, at den kan bli redefinert i nasjonal sammenheng. Det gjør, ifølge sosiologen Rogers Brubaker at kristendom kan inneha en privilegert posisjon som *kultur* på en måte den ikke kan ha som *religion*, i en liberal stat som skal være livssynsnøytral.

01 Norsk = kristen? Vil vi få se mer av det framover? Grunnlovsendringen fra 2012 slår jo fast at Den norske kirke er *Norges folkekirke*.

For de som i kommentarfeltene påberoper seg den kristne kulturarven i motsetning til det sekulære og «fremmedreligiøse» – det vil først og fremst si muslimer – har ofte ingen referanse til teologi, tro eller ritualer. Snarere kan det virke å være en symbolsk identitet som hovedsakelig har som funksjon å skille ekte nordmenn fra uekte. Slik det i Polen er satt likhetstegn mellom polsk og katolsk, og i Ungarn mellom ungarsk og katolsk, for å nevne et par eksempler.

SOSIOLOGEN LARS LAIRD IVERSEN spekulerer i at vi kanskje vil få se sjåvinistisk nasjonalkristendom forsøke å kuppe det norske folkekirkebegrepet. Eller kanskje representerer denne retningen ikke annet enn de misfornøyde kommentarfeltbeboere, og den bestående liberale og demokratiske folkekirken vil beholde sine privilegier og sitt kulturhegemoni.

Vi får se!



T Kirsti Bergh, redaktør av Fri tanke



Korstog mot kristendommen? Seriøst, Listhaug?

– Det smaker kraftig av populisme når Human-Etisk Forbunds prinsipielle motstand mot religiøs forkynning i skolen blir betegnet som en kamp for å rense samfunnet for religion. **[10305]**

Følg med på Fritanke.no
Der publiserer vi jevnlig saker om livssyn, livssynspolitikk og mye annet.

I 2017 kommer det bare 2 papirutgaver av Fri tanke. Neste utgave (nr. 2) kommer i primo september.

1 Aktuelt

6 Notert

8 **Norsk = kristen?**
Temperaturen ble høy og løgnene mange da debattene gikk om skolegudstjenester og julefeiring på tampen av året.

16 Notert

2 Forbundet

18 **Generalsekretærens spalte**
Kristin Mile: 2017 – et år for endringer

19 Notert

20 **Økonomiproblemer for Human-Etisk Forbund**
Forbundet har brukt for mye penger

22 **Nordisk humanist-manifest 2016**
Nordiske humanister enige om felles grunnleggende livssyn.

26 Notert

28 **Reportasje**
Human-Etisk Forbund støtter irakisk hjelpeprosjekt for kvinner traumatisert av IS-terror og voldtektslaveri.

34 Notert

37 **Humanistisk Ungdoms spalte**
HU-leder Arnlaug Høgås
Skjæveland: Et spindellev av falske nyheter



3 Tema

36 **Livssynspolitik og mangfold på islandsk**
Vi har vært på Island og sett nærmere på humanisme og livssynspolitik der.

4 Meninger

48 **Portrettet**
Khamshajiny Gunaratnam blir ofte tatt for å være muslim, men er ateist – og historiens yngste varaordfører i Oslo.

56 **Humanismens ideer**
Denis Diderot ga Europa den store franske Encyklopedien, oppslagsverket som både formidlet og la grunnlaget for at opplysningstidens ideer fikk gjennomslag.

62 **Menneskerettigheter**
Gjennom EØS-avtalen bidrar Norge til å bekjempe vold i nære relasjoner.

66 **Human etikk**
For å kunne ta gode moralske valg er det også nødvendig å være etterrettelig og sannhetssøkende.

70 **Bøker**

74 **Informasjon**
Kontaktinformasjon til fylkeslag og informasjon m.m. fra Human-Etisk Forbund

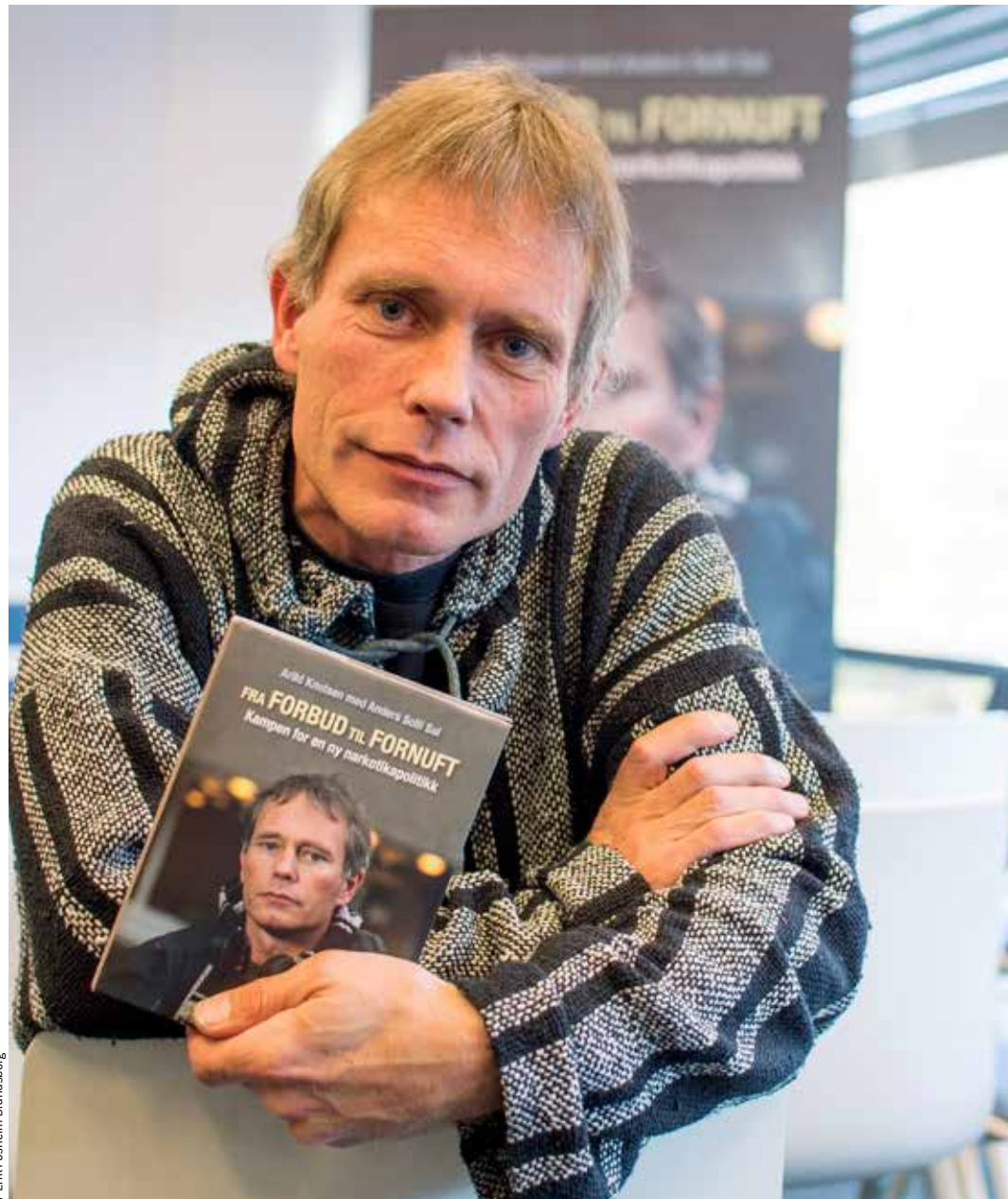
Aktuelt



NOTISER

REPORTASJE

NOTISER



F Erik Fosheim Brandt



En viktig stemme

«Etterkrigstidas viktigste motstandsmann», kalte Dagsavisen-kommentator Hege Ulstein Arild Knutsen for hans mangeårige kamp for rusavhengiges menneskeverd og rettigheter. Nå ser det ut som han får gjennomslag i politikken for at oppfølging av narkobruk bør flyttes fra justissystemet til helse-tjenesten. Knutsen, som tidligere var aktiv i HEF, lanserte sitt selvbiografiske kampskrift *Fra forbud til fornuft. Kampen for en ny narkotikapolitikk* på Lille Måne forlag i forbundets lokaler i november. Dit kom en rekke politikere, aktivister og rusbrukere og hyllet hans innsats. Les på Fritanke.no [10292]



➤ **31. oktober 1517** utstedte presten Martin Luther sine teser mot katolisismens avlatspraksis. Dette markerte starten på reformasjonen, som etter hvert førte til opprettelsen av den evangelisk-lutherske lære. Den norske folkekirke, som bekjenner seg til denne læren, skal feire dette 500-årsjubileet i år. Fri tanke anbefaler i anledningen tekster som fokuserer på Luthers mindre hyggelige sider: Humanist.no's nye artikkel «'Barn av djevelen'. Martin Luther og jødene» av Kjetil Braut Simonsen, og Ronnie Johansons klassiker *Luthers lille brune* på Religionskritisk forlag.

➤ **«Årets ateist»** ble kristen igjen. I 2012 stod pastor Teresa MacBain fram som ateist på konferansen til American Atheists. I årene etterpå hadde hun en aktiv rolle innen amerikansk ateist- og humanistbevegelse. Men i 2016 stod MacBain fram og hadde funnet tilbake til troen igjen. - Da jeg var aller lengst nede, fant jeg Gud rett ved siden av meg, skrev hun på nettsiden sin. Les historien på Fritanke.no **[10279]**

SIGNERTE HISTORISK LOV SOM BESKYTTER ATEISTER

➤ **BESKYTTER** På tampen av sin presidentperiode signerte USAs president Barack Obama en lovendring som gikk enstemmig gjennom av kongressen to dager tidligere, den 15. desember. Det er USAs «International Religious Freedom Act» fra 1998 som har blitt endret. Fra kun å beskytte religiøse livssyn, beskytter loven nå også «retten til ikke å praktisere eller bekjenne seg til en religion». Den nye lovteksten presiserer også at «ikke-teister, humanister og ateister» ikke skal bli diskriminert på dette grunnlaget. Dette er en internasjonal lov for religionsfrihet. Den forplikter USA å reagere mot stater som bryter mot bestemmelsene i loven. Mye av æren for den nye lovteksten tilfaller Human-Etisk Forbunds søsterorganisasjon i USA, American Humanist Association (AHA). I årevis har AHA lobbet overfor Kongressen for å få beskyttelse av ateisme og humanisme inn i lovverk som ellers er ment å sikre religionsfrihet. Generalsekretær i AHA, Roy Speckhardt, uttaler at organisasjonen er stolt over at disse historiske bestemmelsene er vedtatt og ser fram til å



F The White House

01 President Barack Obama signerte historisk lov.

jobbe med amerikanske myndigheter for å sikre rettighetene til ikke-troende og religiøse minoriteter i andre land. – At ikke-tro nå er anerkjent som beskyttelsesverdig er et viktig skritt i retning av full aksept og inkludering av ikke-religiøse enkeltpersoner som fortsatt er en forfulgt og stigmatisert gruppe verden rundt, sier han.

IHEU-RAPPORT MED FOKUS PÅ ØKENDE NASJONALISTISK POPULISME

➤ **RAPPORT** Årets *Freedom of Thought*-rapport fra det internasjonale humanistforbundet IHEU ble lansert i desember. Nytt av året er at den nå ligger ute som et søkbart nettsted og oppdateres ved behov i løpet av året. Rapporten dokumenterer diskriminering og forfølgelse av humanister, ateister og ikke-religiøse, vurdert land for land. Rapporten viser at det fortsatt er slik i 59 land at man kan straffes for blasfemi, enten til fengsel eller i noen tilfeller også med dødsstraff. Minst 36 av disse landene bruker blasfemilovene aktivt. 22 land har også lover mot konvertering eller frafall fra religion. I hvert fall 13 stater har dødsstraff for blasfemi og/eller frafall. Ett av disse landene er Saudi-Arabia, som nok en gang er blant de som oppnår aller dårligste skår i rapporten. Årets rapport roper også varsko på bredere front. IHEU-president Andrew Copson advarer om et oppsving i undertrykkingen av humanistiske verdier i videre forstand. – Det gjøres

alvorlig skade på demokrati og sekularisme, og det er nye trusler mot alle våre friheter, skriver han i sitt forord. Redaktør Bob Churchill fokuserer i sin leder på økende nasjonalistisk og autoritær populisme. Dette er mange steder også koblet til konservative religiøse krefter. Det gjelder alt fra Donald Trumps seier i det amerikanske presidentvalget, til nyvalgte øst-europeiske statslederes støtte fra den kristne ortodokse kirke. Bulgarias nyvalgte president, Rumen Radev, som er eks-forsvarsbefal uten politisk erfaring, innvandringsmotstander og pro-russisk, er et eksempel. Også i andre land er det koblinger mellom ortodoks kirke og statsledere, blant annet i Russland og Moldova. Og koblinger mellom statsledere og den katolske kirke i land som Polen og Ungarn, der nasjonalitet og kirketilhørighet kobles sammen i en uskjønn forening, skriver Churchill. Les hele saken og rapporten på Fritanke.no **[10330]**

SEKULÆRE AKTIVISTER SAVNET I PAKISTAN

➤ **SAVNET** Minst fire pakistanske aktivister, kjent for å ha et sekulært og liberalt politisk syn, forsvant den første uken av året. Waqas Goraya og Asim Saeed forsvant den 4. januar. 6. januar den mest kjente av aktivistene så langt; universitetsprofessoren Salman Haider, 8. januar ble enda en sekulær stemme meldt savnet, Ahmed Raza Naseer. Alle de fire som har forsvunnet så langt er kjent for å fremme venstreorienterte, sekulære synspunkter i offentligheten, gjerne mot militæret eller den konservative statsmakten, melder The Indian Express. Salman Haider har drevet aktivisme mot religiøs ekstremisme og brudd på menneskerettighetene, rapporterer Daily Pakistan Global.

Ingen av aktivistene har vært rettsforfulgt eller tiltalt av staten på noen måte. En kilde fra den pakistanske sikkerhetstjenesten forsikrer om at de ikke er involvert på noen måte, rapporterer The Indian Express. Pakistanske sekulære er nå svært bekymret for hva som er i ferd med å skje. – At disse aktivistene forsvinner er ikke bare svært bekymringsfullt for familiene deres, men også for folk som er sosialt aktive på nettet, sier Shahzad Ahmed, leder av organisasjonen Bytes for All, som jobber med å sikre nettilgang for alle i Pakistan. Forfatter av boka *The Atheist Muslim* og kommentator i Huffington Post, Canada-bosatte Ali A. Rizvi, oppfordrer alle sekulære aktivister i Pakistan til å fjerne venner



F EPA/NTB-Scapix

01 Demonstranter protesterer mot bortføringen av menneskerettsaktivist og professor Salman Haider i Karachi, Pakistan, 10. januar.

eller koblinger som kan gi folk grunn til å tro at de tilhører den sekulære bevegelsen. – De som står bak dette bruker nettet for å finne ut hvem de skal ta. Fjern alle

kontakter eller informasjon på nettet som kan gi dem en grunn til å ta deg, skrev han på Facebook. *Fritanke.no følger utviklingen.*

OSLO KATOLSKE BISPEDØMME VEDTAR IKKE MILLIONBOT

➤ **OSLO (NTB):** Oslo katolske bispedømme (OKB) vedtar ikke millionboten de fikk i medlemsaken. Dermed blir det rettssak. Det opplyser statsadvokat Kristian Jarland til Vårt Land. Bispedømmet mener de ikke har gjort seg skyldige i grovt bedrageri, slik påtalemyndigheten mener. – Vi er ikke er enige i statsadvokatens begrunnelse for å illegge foretaksstraff. Selv om OKB erkjenner rot og en

uheldig metode, kan vi ikke gå med på at bispedømmet har gjort seg skyldig i grovt bedrageri, sier administrativ leder i OKB, Lisa Wade. – Grovt bedrageri innebærer at noen med hensikt har prøvd å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning. Vi mener dette ikke har vært tilfelle her, sier hun, Hun erkjenner at det å lete etter katolsk-klingende navn i telefonkatalogen var «lite gjennomtenkt».

Hva skjer på tros- og livssynsfeltet i 2017? Regjeringen har varslet at den skal komme med forslag til nye finansieringsordninger og en helhetlig lov – i den rekkefølgen. Følg med på Fritanke.no for jevnlig oppdatering på norsk livssynspolitikk - men også på internasjonal sekularisme, humanisme, ateisme, fritenkeri med nye mer.

Noen av notisene på disse sidene finner du i utvidete utgaver på **Fritanke.no**. Merk deg tallet og skriv det inn i søkefunksjonen på **Fritanke.no**, så får du opp artikkelen.



Når OKB nå ikke godtar boten, betyr det at de havner på tiltalebenken sammen med

økonomisjef og daglig leder i bispedømmet.

Norsk = kristen?

– Religion – i alle fall religiøs kulturarv og tradisjon – blir oftere og oftere mobilisert i ulike identitetspolitiske agendaer, sier sosiolog Lars Laird Iversen.

T Kirsti Bergh

«Det er ikke muslimene som vil skolegudstjenestene til livs i Norge. Det er de aggressive sekularistene i Human-Etisk Forbund. Dette er en verdikamp. Vi kan ikke la kulturarven abdisere for Human-Etisk Forbund.» KrF-leder Knut Arild Hareide la an tonen for den årvisse diskusjonen om skolegudstjenester da han tidlig i november 2016 angrep Human-Etisk Forbund.

Diskusjon har motstand mot sammenblanding av skole og kirke sørget for i alle år. Men de siste par årene har det blitt særskilt hett, og det nye er en rekke mer eller mindre tendensiøse presseoppslag om skoler som i tilpasning til minoriteter og «kravstore ikke-religiøse» nærmest fjerner jula fra skolen. Det har vært historier om forbud mot nisseluer, juletrengang

og kristne sanger, i sosiale medier deles falske historier om hvordan skoler skal ha forbudt marsipangriser og så videre.

Disse sakene påkaller sterke følelser og stort engasjement.

HEFS PRINSIPIELL ARGUMENTASJON mot forkynnelser i skolen, både når det gjelder skolegudstjenester, men også KRLE-faget og samarbeidsavtaler mellom skole og kirke gjennom året ellers, sauses sammen i en graut av angivelig julemotstand og kristendomshat. Til tross for at kampsakene først og fremst har vært likeverdige alternativer og aktiv påmelding til begge. Og i november 2015 ble det endelig gjennomslag: Utdanningsdirektoratet gikk ut og

01 Konfliktorienterte saker om skole og julemarkeringer har vært klikkvinnere.

F. Evelyn Frerk

REKTOR VED NYLUND SKOLE VIL IKKE STØTE NOEN:

Barneskole sensurer julesanger – fjerner ordene julenisse, julelykt og nisseunger



Listhaug i strupen på Human-Etisk Forbund

Stavanger-skole ble fjernede «nisse» og «gud» fra sangtekster: Humanetikere klager på skolegudstjenester – muslimer får skylden

SV-politikere nektet å synge «Deilig er jorden»



LIVSFARLIGE HUM FORBUND SOM ØNSKER DØD OVS NASJON :(

Ikke ordet. Han hadde hatt skolegudstjeneste i kirka før han kom til oss, la all skolene i Furnes en i kirka før jul, og es en fin gammel tradisjon. Anders

På Nylund skole får ikke elevene synge «Deilig er jorden»

Ord som «nisse

Ødelegger for flertallet

Lederartikkel Kan ikke humanetikere, muslimer og andre ikke-kristne bare holde sine egne barn borte fra skolegudstjenestene?

Ikke ødelegg kulturarven

Historie





01

- anbefalte alle skoler å ha aktiv påmelding til skolegudstjenester.

De nye retningslinjene førte til at flere skoler vurderte, og etter hvert faktisk innførte, ordninger i tråd med dette. Men det har også vanket mye kritikk mot anbefalingen.

Nyheten om at rektorene på Voss i 2016 sa nei til skolegudstjeneste førte til protester fra mange foreldre og andre lokalt på Voss. Debatten gikk høyt. Det førte igjen til forhandlinger mellom rektorene og kirken som resulterte i et obligatorisk undervisningsopplegg om kristendommen i kommunens kirker før jul. Kirkebesøkene skulle være en del av KRLE-faget og ikke ment å være forkynnende, til tross for at det både skulle bes og velsignes.

«GUDSTJENESTENEKTEN» FIKK KrF-lede-

«Kristen kulturarv blir brukt som et motstykke til islam»

ren på banen. Knut Arild Hareide beskyldte Human-Etisk Forbund for å ha en «agenda om å ta religion vekk fra vårt samfunn». I Stortingets spørretime krevde han verdibekreftelse fra statsminister Erna Solberg – og fikk det.

– I Norge har julefeiringen primært dreid seg om Jesus og Gud, og ikke om nisser og juletrær. Hvis vi mister dette båndet, vil det være et brudd med den historiske tradisjonen vi har, konstaterte Solberg.

Blant andre som hang seg på, var

FrP-statsråd Sylvi Listhaug, som beskyldte Human-Etisk Forbund for å føre et korstog mot kristendommen.

Men mens skylda fra visse hold ble lagt på HEF, fikk også det flerkulturelle Norge, særlig muslimer, sin del av skylda i kommentarfeltene. Saken om Nylund skole i Stavanger, der barna visstnok ikke lenger skulle få synge om jul og nisser, samt heller ikke den kjente julesalmen «Deilig er jorden», angivelig «fordi noen ikke likte det» ble typisk først en sak om muslimer, så en sak om HEF. Det viste seg etter hvert at det hele var en misforståelse, uten at det la så veldig stor demper på engasjementet.

Organisasjonssekretær Magnhild Bøe-Hansen i Hordaland fylkeslag av Human-Etisk Forbund har vært tett på stormkastene denne førjula. Hun har vært involvert i fylkesla-

F NTB/Scampix



02

gets håndtering av skolegudstjenester og tema forkynnelse i skolen over flere år. Hun synes debattene om jul og skolegudstjenester har vært voldsomme de to siste årene.

– Jeg tror det endret seg da vi plutselig begynte å få litt gjennomslag for de sakene våre, altså kravet om aktiv påmelding på skolegudstjenester og gode, likeverdige alternativ. Det gjorde at vi ble utsatt for målrettet kritikk. Før ble vi ikke tatt helt alvorlig – nå har vi fått litt gjennomslag, og da kommer disse kreftene mer hardt mot oss.

I ÅR HADDE Human-Etisk Forbund i Hordaland bestemt seg for ikke å initiere noen skolegudstjenestedebatt. Dels fordi debatten alltid får feil fokus, de ønsker å flytte fokus fra denne årlige aktiviteten til forkyn-

ning i skolen generelt, og dels fordi debatten blir så stygg.

Bøe-Hansen er oppgitt over politikere som henger seg på hysteriet og som gjentar fordommer mot HEF de må vite ikke stemmer.

– De vet at det ikke stemmer, for de blir konfrontert, men de gjentar det bare.

Saken om Nylund skole førte til at en av forbundets frivillige – aktiv i nærmere 20 år – henvendte seg til Bøe-Hansen og ga uttrykk for at vedkommende hadde lyst til å melde seg ut fordi forbundet var så intolerant.

– Til og med folk som har vært aktive har gjennom medietrykket fått inntrykk av at vi mener ting vi ikke mener!

En av de «faktaene» Bøe-Hansen trekker fram er at HEF skyver muslimene foran seg.

01 KrF-leder Knut Arild Hareide fikk bekreftet hvor viktig skolegudstjenester er av statsminister Erna Solberg.

02 FrP-statsråd Sylvi Listhaug kritiserte HEF for å «føre korstog mot kristendommen».

– Dette er blitt en etablert sannhet, selv om ingen kan vise til noen konkret saker der det har skjedd. Men folk som ikke evner å se det prinsipielle får hele tiden bekreftet sin sannhet når de ikke holder seg til fakta.

Da Bøe-Hansen og kollega Stine Willemo Strøm-Andersen skrev et oppklarende avisinnlegg etter Stavanger-saken, der de klargjorde HEFs holdninger, opplevde hun ►



F Den norske kirke

01

«De fremstiller oss som snakker om sekulære verdier som noen som vil fjerne norske verdier»

► at mange foreldre og HEF'ere tok kontakt og ga uttrykk for takknemlighet – «tusen takk, det hjalp!». 15 000 var inne på Hordaland fylkeslags sider og så på innlegget.

Men Bøe-Hansen synes å merke at klima har endret seg i deler av det som kan kalles den kulturkristne befolkningen, slik det utspiller seg i kommentarfelt og sosiale medier.

– De som mener at innvandring, og særlig muslimske innvandrere, er en fare for vår kultur, bruker ofte kristen kulturarv som en norm for det å være norsk. Derfor fremstiller de oss som snakker om sekulære verdier som noen som vil fjerne norske verdier. Når enkelte politikere snakker om kulturarv, virker det som den eneste norske kulturarven vi har er den kristne. At alt annet av kultur, kunst, politikk – det er ikke

lenger norsk kulturarv. Det s mest samlende er den kristne – og den er under angrep. Det blir en veldig polarisert forestilling om «oss» og «dem». Retorikk som vi må kjenne oss selv og våre egne verdier for å kunne møte og forstå dem – de andre. Det blir fremstilt som om det er de kristne verdiene som forener oss og er vår viktigste felles historie.

Ja, viser debatten om skolegudstjenester og jul konturene av en identitetspolitisk nasjonalkristen utvikling?

Sosiolog Lars Laird Iversen ved Det teologiske menighetsfakultet er til en viss grad enig.

– Jeg vil si at religion – i alle fall religiøs kulturarv og tradisjon – oftere og oftere blir mobilisert i ulike identitetspolitiske agendaer.

Han påpeker at det gjelder også både minoritetene, der religiøse merkelapper som muslimer blitt mer synlige, mens de samme gruppene tidligere var marokkanere og pakistanere og så videre.

– Det samme skjer delvis med det norske – der kristen kulturarv blir tatt opp og brukt som et motstykke til islam og innvandrreligioner.

LAIRD IVERSEN TROR tendensen med



F Karina Renning

02



F Det teologiske menighetsfakultet

03

innvandringsfiendtlighet med kristent fortegn ikke først og fremst er blant de religiøse, men blant passive folkekirkemedlemmer. Han ser for seg et skifte i folkekirkebegrepet, der vi får en kobling av kulturarv, tradisjon og globaliseringsmotstand, slik den stadig oftere fremmes av blant annet av aktører i Senterpartiet og FrP. Og her kommer kristendommen inn, men det er en kristendom som er tømt for religiøst innhold.

– Vi ser jo at Sylvi Listhaug allerede prøver å knytte kristendommen til det norske, sier Laird Iversen.

– Folkekirke er opprør mot elitekirke. I gamledager var det mot en kirke som var konservativ, nå er det et annet opprør mot at den er «multikulturalistisk».

Iversen mener det harmonerer godt med hvordan den nye nasjonal-

populismen framtrer. Perspektivet på verden er svart-hvitt, og i dette bildet er innvandrere og eliten på samme lag.

– Jeg tror denne populismens bruk av religion spiller på relativt gamle måter å se ting på. Se bare på hva som skjer når en gammel kirke brenner ned i Norge. Det er veldig forutsigbart: de aktive kirkemedlemmene vil sette opp en praktisk arbeidskirke, med kontorer, menighetsrom, aktivitetsrom for ungdom og så videre. Så har du en stor gruppe som vil den skal bygges opp akkurat slik den var. De ser kirken er en del av bygdas identitet og skal være slik den alltid har vært. Man trenger ikke tro, man trenger ikke være aktiv i den annet enn til livsfaseriter, men den hører hjemme i pakka man vokste opp i og som man kjenner. Kristendommen er del av den norske tradisjonalistpakka. Og

01 I 2016 var det mange reaksjoner mot at en del skoler innførte aktiv påmelding på skolegudstjenestene.

02 Magnhild Bøe-Hansen, organisasjonssekretær i Hordaland fylkeslag av HEF, har inntrykk av at det først og fremst er de «kulturkristne» som engasjerer seg.

03 Lars Laird Iversen, sosiolog ved Teologisk Menighetsfakultet, mener muslimer og islam har tatt over som den relevante «andre» i noen nordmenns og europeeres sivilisatoriske selvforståelse.

hvis dette blir oppfattet som truet av sekulære eliter, eller av innvandrere, er det åpenbart flere som tolker dette inn i en større og politisert bølge av nasjonalreligiøs populisme som vi ser skjer i mange land i Europa. ►

«Det er snakk om en kristendom uten tro, teologi og ritual»

► Laird Iversen tror Human-Etisk Forbund blir dratt inn i dette for forbundet er opptatt av de områdene der religiøsitet fortsatt er politiske symboler, og disse områdene blir kamparenaer for denne diskusjonen her.

– Jeg tror det er en av grunnene til at KRLE-faget er blitt så diskutert og følelsesladet. Det er et av få områder staten Norge sier noe om «hva vil vi at våre borgere skal være». Det er derfor det er noe som står på spill i beskrivelsen av det faget. Jeg tror det er helt rett at K'en representerer en retur til identitetspolitikk. Det er parodisk når regjeringen Solberg sier ingenting skal skje med innholdet. Det blir så tydelig at man skal bare ha symbollet på plass.

IVERSEN SER OGSÅ dette i Grunnlovens nye formuleringer – der det er fjernet at staten skal ha en religion, mens det slås fast at Den norske kirke forblir Norges folkekirke.

– Grunnlovsendringene hadde nok ikke skjedd om de ikke fikk inn folkekirkebegrepet i Grunnloven. Det er nok relativt mange som ønsker seg en kulturell kobling mellom folk og kirke, men som ikke behov for at staten skal styre med utnevning av biskoper og slikt. Jeg tror den nye

fremveksten av nasjonalreligiøs populisme ikke bør forstås som et backlash mot grunnlovsendringen. Tvert om er grunnlovsforliket et godt eksempel på den samme trenden med identitetskristendom: mer opptatt av kulturarv enn tro.

LAIRD IVERSEN SYNES den nye paragraf 2 er grusom.

– Istedenfor som før at den beskrev en institusjonell kobling i statsapparatet sier den nå noe om «folkesjelen» til folk flest – som er mye mer invaderende.

– Det er det samme med formuleringene om verdigrunnlaget – folket har nå fått et offisielt verdigrunnlag og det er «vår kristne og humanistiske arv og tradisjon». De kunne i det minste sagt hva verdiene er, ikke bare hvor de kommer fra! Et demokratisk fellesskap deler ikke verdier, men en fremtid. Det er jo nettopp derfor vi har demokrati – fordi vi er uenige!

– *Har vi fått et mer essensialistisk identitets- og kulturbegrep?*

– En stor og tydelig gruppe i debatten fremmer nå en nostalgisk og antipluralistisk forståelse av norskhet. Det ligner jo på hva mange kaller «essensialisme». Og slike ideer om hva en kultur eller identitet bør være, blir raskt til en selvoppfyllende profeti. Men det er ikke noe som kommer av seg selv, man må bruke makt for å få det til, mener Laird Iversen.

– Men det er jo ikke slik at populistene er i flertall. Ganske store deler av folket kjøper ikke denne forståelsen av kultur. Når grupper som fremmer mer pluralistiske og åpne forståelser av kultur må argumentere for sitt syn, utvikler de også et mindre essensialistisk kulturbegrep. Ofte er det slik debatt virker: som et argumentenes våpenkappløp. Dermed styrkes både et pluralistisk og et antipluralistisk kulturbegrep samtidig.

– Jeg tror denne debatten, og den nye nasjonalkonservative mobiliseringen av religion, til syvende og sist handler om ideer om etnisitet. Denne kulturarv-varianten av kristendommen er også en pseudoetnisk øvelse. Religion har alltid hatt noen sterke kort på hånden når det gjelder å bygge gruppeidentiteter. Det fremstår som noe stabilt, noe «dypt» og noe som egner seg til å knytte sammen individets følelsesliv, og gruppens ritua-

ler og institusjoner. Når kristendom blant noen er blitt viktigere for norskheten i det siste, handler det om at den relevante «andre» er definert i religiøse termer. Muslimer og islam har tatt over for kommunistene som den relevante «andre» i noen nordmenns og europeeres sivilisatoriske selvforståelse. Hvis de er muslimer, hva er så vi? Da er lett å svare noe som er i det religiøse landskapet. Så møter mange av de som ser det slik en utfordring i en relativt sterkt sekularisert befolkning: «vi har en kristen kultur, men jeg tror ikke på Gud». Et av svarene har vært kulturarv-fokuset. Det er jo ikke slik at folk vil at prester og biskoper skal ha viktige roller i politiske institusjoner. Det er det sterke skepsis til. Det disse gruppene vil ha er en bekreftelse på at innvandring ikke skal endre det samfunnet man vokste opp med, sier han.

– Det er snakk om en kristendom uten tro, teologi og ritual.

Sjekk ut vår samleside om jul- og skolegudstjenester på Fritanke.no (10356)

TRUSSELEN FRA DET SEKULÆRE

I 2015 utløste kaffebarkjeden Starbucks nasjonalt opprør fordi pappkruset de lanserte til jul var helt rødt og uten kristne symboler. Tilsvarende får butikkjeder i USA jevnlig en storm av klager hvis de bruker de religionsnøytrale uttrykkene «Happy Holidays» og «Season's Greetings» istedenfor det mer kristne «Merry Christmas».

HANNE LINN SKOGVANG har skrevet masteroppgave ved Universitetet i Oslo om hvordan kristenkonserverative oppfatter at «våre verdier» er truet i det sekulære samfunnet.

– Folk oppfatter at det er en kamp mellom sekulære krefter som gjerne portretteres som en elite bestående av venstresidepolitikere, feminister, det politiske korrekte på den ene siden, og den kristne «grasrotbevegelsen» på den andre. Når det dukker opp enkelt saker som bekrefter denne oppfatningen, er det en spenning der som blir bekreftet og utløst, sier hun.

DA VIL ET TILTAK som bare å nynne melodien til «Deilig er jorden», istedenfor å synge, bli tolket som et ovenfra-og-ned-forsøk fra rektor på å endre norsk kultur, styrt av politisk korrekthet og av frykt for å krenke sekulære og «nye landsmenn».

Skogvang forteller at hun har brukt mye tid på å analysere hvordan kristenkonserverative i Norge henter inspirasjon fra meningsfeller i USA.

– I nyere tid har også islam blitt en del av dette, der «kulturkrigerne» framstiller det som om islamske og sekulære krefter spiller på lag. Islamske krefter tolkes som trusselen utenfra, mens sekularisme og feminisme blir en trussel innenfra. Dermed får Norge



F. Karoline Motland

01 Hanne Linn Skogvang

mindre motstandskraft og oppfattes å være i fare. Enkelte debattanter går så langt som til å kalle det «norsk selvhat». De mener tradisjoner er viktig for å motvirke islamsk ekstremisme og frykter at Norge er i ferd med å miste identiteten sin, sier hun.

Skogvang advarer mot å se samfunnsutviklingen som en kamp mellom ytterpunkter.

– Ser man verden som en kulturkrig på den måten, er det alltid noen som må tape hvis det kommer inn noe nytt. Men slik er det jo ikke. Det er ikke nødvendigvis slik at man mister seg selv og sin identitet når samfunnet utvikler seg i nye retninger. Ulike tradisjoner og kulturer kan leve side om side, sier hun.

Tekst: Even Gran



► **Kan du være** kontaktperson for et menneske i en problematisk religiøs bruddprosess? Hjelpeskilden Norge er en frivillig organisasjon som yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser. Hjelpeskilden er medlem av Frivillighet Norge, mottar prosjekttøtte fra Extrastiftelsen i samarbeid med Redd Barna, og tilbyr hjelpetelefon, chat, fadderordning, samtalegrupper og diskusjonsfora på nett.

► **Morten Guldberg** er ny leder i Hedning-samfunnet, del av det nye styret i det revitaliserte Skepsis og grunnlegger av Facebook-siden og bloggen Rasjonalitet. Rasjonalitet har over 19 000 følgere på Facebook. Guldberg beroliger alle som måtte være redd for at han får fingrene sine borti for mye: – Jeg ser på meg selv som et tannhjul i et maskineri. I den grad jeg vil påvirke noe, håper jeg på å være et eksempel til etterfølgelse. Hvis vi skal få bevegelsen framover, må flere engasjere seg, sier han. Les hele intervjuet på Fritanke.no [10309]

IDA HELENE ER NORGES FØRSTE FELTHUMANIST

► Ida Helene Henriksen er Norges første feltlivssynshumanist og starter i jobben 1. februar. Hun har mastergrad i filosofi fra Universitetet i Oslo (2012) og har siden da blant annet jobbet som selvstendig filosofisk praktiker. I tillegg er hun yogainstruktør.

Henriksen har vært engasjert av Human-Etisk Forbund (HEF) ved flere anledninger. I 2013 ble hun hold hun humanistisk yogakurs og i august 2014 svarte hun på filosofiske spørsmål for HEF under Humanistisk uke. Henriksen har også jobbet i flere år som kursleder på Humanistisk konfirmasjon. Nå kommer hun rett fra en jobb som rådgiver og utreder i Barne- og likestillingsdepartementet.

Hun er fornøyd med å ha fått jobben og føler det er et ansvar å være Norges første feltlivssynshumanist.

– Det er i ferd med å synke inn. Sannsynligvis vil det jo komme flere felthumanister etterhvert, og da blir det en viktig oppgave for meg å gå opp stien for dem. Det er et historisk vendepunkt at denne jobben nå skal gjøres av andre enn feltprester. Det skal bli spennende å forme den nye stillingen sammen med feltprestene og HEF, sier Henriksen til Fri tanke.

– Sånn i første omgang er jeg nok mest spent på soldatene – de jeg skal være der for. Hvilke behov, erfaringer og opplevelser



har de med seg? Hvilke dilemmaer står de overfor som jeg kanskje kan hjelpe dem med, sier hun.

FELTHUMANISTSTILLINGEN er en militær stilling. Det betyr at Henriksen til høsten må gjennom en militær officersutdanning. Når hun blir ferdig får hun graden orlogskaptein, noe som tilsvarer major i hæren. Hun har ingen befattning med Forsvaret fra før.

Henriksen må i tillegg være forberedt på å bli sendt ut på internasjonale operasjoner i utlandet, selv om det ikke er sannsynlig i første omgang.

– Jeg er innforstått med at det er en del av stillingen, men legger til grunn at det ikke blir noe av i løpet av de første årene. Jeg er småbarnsmor, så det blir

vanskelig hvis det skulle komme med en gang. Men jeg vil selvsagt forholde meg til dette når det eventuelt kommer, sier hun.

FORSVARET HAR ØNSKET at HEF skal være såkalt sendeorganisasjon for den nye feltlivssynshumanisten. Det betyr blant annet at forbundet skal sertifisere og føre tilsyn den som blir ansatt. Det er også et krav om medlemskap i forbundet.

Generalsekretær i HEF, Kristin Mile, gratulerer Henriksen med stillingen.

– Vi er glad for at Forsvaret nå har tilsatt en felthumanist og ser fram til å samarbeide med henne, sier hun.

Tekst: Even Gran

Forbundet



GENERALSEKRETÆREN

NOTISER

HEF-AKTUELT

NOTISER

REPORTASJE

NOTISER

HUMANISTISK UNGDOM



– Handler om mennesker

Humanistprisen for 2016 ble 22. november delt ut til redningsfartøyene Siem Pilot og Peter Henry von Koss for arbeidet med å redde over 30 000 flyktninger i Middelhavet under flyktningkrisen høsten 2015. Styreleder i HEF, Tom Hedalen, delte ut prisen: – Mens Europa krangler om hvem som er best på å stenge ute flest, er det på sin plass å hedre disse livredderne og det viktige arbeidet hjelpemannskapet utfører hver dag i Middelhavet, sa Hedalen i talen.

På vegne av mannskapet på de to redningsfartøyene mottok Alexander Mørck, Tore Barstad, Odvin Nilsen og Jarl Ragnar Pedersen (sistnevnte ikke på bildet) prisen. Les mer på Fritanke.no [10311]

F Erik Fosheim Brandsborg





F Erik Fosheim Brandsborg

2017 – ET ÅR FOR ENDRINGER

Til tross for medieoppslag om endelig skille mellom stat og kirke ved årsskifte, er faktum at Den norske kirke og staten fremdeles har så tette bånd at vi fortsatt har statskirke (se side 19).

Parallelt med medieoppslag om påstått skilsmisse, har vi også hatt oppslag om at andre tros- og livssynssamfunn får stadig mer i offentlig støtte. Noe som i og for seg er riktig. Men årsaken underkommuniseres. Tros- og livssynssamfunn utenfor kirken får i dag statlig og kommunal støtte per medlem basert kirkebudsjettet delt på antall kirke-medlemmer. Slik har regelverket fungert i mange år. Økningen til de andre skyldes utelukkende det faktum at kirken får stadig færre medlemmer, men samtidig mer penger fra det offentlige. Færre medlemmer, uten reduksjon i offentlige overføringer, betyr høyere beløp per hode, og det nyter alle tros- og livssamfunn godt av, særlig de som har en voksende medlemsmasse.

Flere har pekt på at finansieringsordningen for tros- og livssynsfeltet ikke er bærekraftig, og nå er regjeringen på saken. Det er ventet at forslag til endret finansieringsordning vil komme på høring i løpet av første halvår 2017.

For Human-Etisk Forbund er det gode nyheter at finansieringsordningen er under vurdering. Ordningen er kostbar og innebærer mye byråkrati, særlig på kommunenivå.

Men dette er også et signal om endring som kan bety reduksjoner i den offentlige støtten

01 Forslag til ny finansieringsordning for tros- og livssynssamfunn vil antagelig komme på høring i løpet av første halvår 2017. Hva skjer etter høstens stortingsvalg?

fra stat og kommune til alle tros- og livssynssamfunn, også kirken. I Grunnloven er det ikke bare bestemt at kirken skal understøttes. Det slås også fast at andre tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

En ny ordning kan bety store endringer, for eksempel plikt til hel eller delvis selvfinansiering gjennom kontingent eller medlemsbidrag. Dette vil først og fremst bli en stor endringen for kirken, og er en lite sannsynlig løsning. Eller vi kan få en eller annen form for skatt eller avgift, enten for medlemmer i ulike tros- eller livssynssamfunn eller for alle, uavhengig av medlemskap.

Uansett blir finansiering en viktig sak dette halvåret. Det er viktig at medlemmer engasjerer seg når debatten går. Uansett hvilken finansieringsordning man lander på må det være klart at den eneste måten å finansiere så vel folkekirke som andre tros- og livssynssamfunn på, er gjennom likebehandling.



T Kristin Mile, generalsekretær Human-Etisk Forbund



Les også

Stat og kirke: ikke fullt skille ennå

Les nyttårs-kommentaren til pressesjef Jens Brun-Pedersen [først på trykk i Dagbladet]: [human.no/nyheter/2017/januar/stat-og-kirke-ikke-fullt-skille-enna/](https://www.human.no/nyheter/2017/januar/stat-og-kirke-ikke-fullt-skille-enna/)

En tredje vei

– Det må være mulig å finne en slags tredje vei, mellom statskirke og monokultur på den ene side og en modell der stat og samfunn er underlagt samme strenge sekularisme. Les fagsjef Bente Sandvig og pressesjef Jens Brun-Pedersens svar til KrF-leder Knut Arild Hareide [først på trykk i Vårt Land]:

[human.no/nyheter/2016/oktober/en-tredje-vei/](https://www.human.no/nyheter/2016/oktober/en-tredje-vei/)

TI TEGN PÅ AT STATSKIRKEN LEVER

➔ **SKILSMISSE** I romjula ble det brukt mange store ord om reformen som fra nyttår etablerte Den norske kirke som et eget rettssubjekt. «Kirka nå er helt skilt fra staten», meldte NRK. Og både kulturministeren og kirkedirektøren var blant de som oversolgte skilsmissen. Stat og kirke er fremdeles tett sammenvevd, gjennom både lover og praksis, nasjonalt og lokalt. Her gir Human-Etisk Forbunds livssynrådgiver Lars-Petter Helgestad ti tegn på at statskirkeordningen lever i beste velgående:

1. GRUNNLOVSKIRKEN: «Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten», har det stått i Grunnlovens § 16 siden paragrafen ble endret i mai 2012.

2. STATSBUDDSJETTKIRKEN: Den norske kirke mottar ca. 85 % av sine inntekter som direkte bevilgninger fra staten og kommunene. Bevilgningene øker årlig på tross av at medlemstallet har falt med 200.000 på ti år.

3. KOMMUNEKIRKEN: Kommunene har en lovbe-



F Den norske kirke

stemt plikt til å finansiere den lokale kirkes virksomhet, deriblant oppføringen av nye kirker og lønn til andre stillinger enn presten. Kommunestyrene har representanter i de kirkelige fellesrådene.

4. KIRKEKONGEN: Ifølge Grunnlovens § 4 må Kongen «alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion».

5. KIRKELOVEN: Den norske kirke reguleres gjennom en egen lov, kirkeloven, som har som formål å legge til rette «for et aktivt engasjement og en stadig fornyelse i den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge.»

6. NYFØDTKIRKEN: Kirkeloven sier at nyfødte barn automatisk tilhører Den norske kirke hvis minst en av foreldrene er registrert i kirkens medlemsregister. Dette gjelder selv om barnet ikke er døpt, og barnet strykes ikke før det fyller 18 år. Registreringen av barn foretas uten at foreldrene får beskjed.

7. GRAVPLASSKIRKEN: Det er Den norske kirke som forvalter offentlige gravplasser, krematorier og seremo-

nirom som er ment for alle innbyggere [bortsett fra i fem kommuner der kommunen har fått lov av kirken å overta dette ansvaret].

8. FORVALTNINGSKIRKEN: Stortinget har bestemt at forvaltningsloven, offentlighetsloven og flere andre lover som egentlig bare er ment for offentlig forvaltning fremdeles skal gjelde for kirkens virksomheter.

9. HELLIGDAGSKIRKEN: Lov om helligdagsfred fra 1995 har som formål «å verne om det gudstjenestelige liv og den alminnelige fred på helligdager og for å gi høytiden ro og verdighet». Dette innebærer at «ingen noe sted må forstyrre med utilbørlig larm». Lovbrudd straffes med bøter.

10. SKOLEKIRKEN: Kristendommen gis forrang i fellesskolen, gjennom bl.a. KRLE-faget og gudstjenester i skoletiden. For å oppnå regjeringserklæringens mål om at «både samfunnet, kirken og staten er best tjent med et tydelig skille mellom kirke og stat», er det mye som gjenstår.



➤ **NEDLAGT: Mot-offensiv lagt ned.** Etter 22. juli 2011 startet Oslo fylkeslag prosjektet Motoffensiv, som blant annet skulle bygge en faktabase til bruk mot ekstremisme og hatyttringer på nett. Prosjektet mottok også støtte fra Oslo kommune. Årsaken til at Motoffensiv ble lagt ned for det kom godt i gang, var sykdom og kapasitetsproblemer, og ved nedleggelsen tilbakeførte fylkeslaget tilbake støtten fra kommunen. **[10261]**

➤ **KONFLIKT:** Det oppstod konflikt i forbindelse med en Humanistisk gravferd for et HEF-medlem som hadde vært medlem i MC-klubben Coffin Cheaters. Klubben opplevde at HEF sviktet sitt avdøde medlem ved ikke å stille opp på en større arrangement klubben ville holde. Atle Jørgensen, redaktør i magasinet Scandibike, skrev en kritisk kommentar som ble mye delt i sosiale medier og som medførte en liten storm mot HEF. I etterkant ble det holdt forsoningsmøter, og HEF stilte opp med seremonisjef på MC-klubbens minnemarkering. **[10288]**

De tre siste årene har Human-Etisk Forbund brukt mye mer penger enn planlagt. Økonomisjefen lover å få skuta tilbake på rett kjøl i 2017.

ØKONOMISKE PROBLEMER TROSS VEKST

T Even Gran

Human-Etisk Forbunds medlemstall øker jevnt. 2016 ble et nytt toppår når det gjelder innmeldinger. I 2016 økte kommunetilskuddet med ca. 4,2 millioner kroner og veide godt opp for rundt én million i redusert statsstøtte. I tillegg har forbundet fått mer i momskompensasjon og medlemskontingenter enn budsjettert. Samlet sett fikk forbundet rundt 5,1 millioner mer i inntekter enn de hadde regnet med.

Men tross økte inntekter og vekst sliter forbundet med å balansere inntekter og utgifter. Det startet i 2014 og 2015. Begge disse årene gikk forbundet med et underskudd på rundt 7–8 millioner. Deler av underskuddet var planlagt. Forbundets hovedkontor flyttet til nye kontorer i Oslo sentrum høsten 2014, og planen var å bruke oppspart egenkapital for å dekke opp dette. Underskuddene begge år ble imidlertid mye større enn planlagt. Årsaken var blant annet uforutsette utgifter i forbindelse med overgang til ny pensjonsordning,

samt en uforutsett utgift på to millioner i forbindelse med flyttingen.

Ut over dette var det overskridelser på en del andre budsjettposter også, som for eksempel reiser og konferanseaktivitet.

En viktigere årsak har, ifølge økonomisjef Harald Masst, vært skjerpede offentlige krav til regnskapsføring og dokumentasjon, noe som har bidratt til at Human-Etisk Forbund (HEF) har valgt å føre regnskap for alle fylkes- og lokallag sentralt. På grunn av dette har det vært nødvendig å ansette en rekke nye regnskapsmedarbeidere ved hovedkontoret. Dette har avlastet lokalt, men samtidig koster det mer å la betalte ansatte gjøre en jobb som tidligere ble utført av ubetalte frivillige. Overgang til nytt regnskapssystem har også ført til et ressurskrevende opplæringsbehov i organisasjonen.

SELV OM UNDERSKUDDENE i 2014 og 2015 ble større enn planlagt, var det altså meningen at forbundet skulle gå med underskudd disse årene. Verre er det med 2016. Da skulle regnskapet etter planen gå i balanse, men i slutten av september ble det klart at HEF kom

til å gå med underskudd også i 2016. Økonomisjef Harald Masst satte straks i gang sparetiltak da situasjonen ble kjent, som for eksempel å kutte årets siste utgave av Fri tanke, kutte videreutvikling av HEFs sere-monibase samt redusere reise- og møtevirksomhet.

Den siste prognosen fra Økonomiavdelingen (*obs: dette er ikke det endelige regnskapet*) tyder på at nettounderskuddet i 2016 blir på ca. 2,7 millioner. Sprekken er imidlertid mye større, nesten 7,8 millioner. Underskuddet dempes av at de samlede inntektene altså ble rundt 5,1 millioner høyere enn forventet.

Hva er skyldes så overforbruket? Økonomisjef Harald Masst peker på følgende hovedårsaker:

- Det IT-tekniske arbeidet med integrering av ny seremonibase, HEFs nettsider og medlemsregisteret har blitt ca. 1,5 millioner dyrere enn antatt. Arbeidet ble stoppet da overskridelsen ble kjent, og er planlagt sluttført i 2017.
- Forbundet har brukt rundt 1,5 millioner kroner mer enn budsjettert på porto og adressering av kontingentkrav og annen papirba-



01

sert informasjon, inkludert utsendelse av Fri tanke.

- Fylkes- og lokallag har fått ca. to millioner mer i overføringer enn budsjettert. Dette har hovedsakelig gått til installering av nettverk og IT-teknisk support på lokal-kontorene, samt til installering og bruk av kopimaskiner.
- Lønnsbudsjettet har sprukket med ca. 1,8 millioner. Halvparten av dette er uforutsett overtid, hovedsakelig til ansatte på Økonomiavdelingen, men også til Livssynsavdelingen og Seremoniavdelingen. Resten er for det meste uforutsett innleie av timebasert hjelp.

Overforbruket når det gjelder reiser og diettkostnader er noenlunde under kontroll, rapporterer Masst. Her er budsjettsprekken for 2016 på litt over 100 000 kroner. I tillegg er det

overskridelser på en del andre poster også, som salgs/reklamekostnader, kontingenter og gaver, forsikringer og avskrivninger som til sammen utgjør rundt en million kroner.

ØKONOMISJEFEN avviser at underskuddet skyldes dårlig økonomistyring. Han mener den overordnede årsaken til problemene er at inntektsveksten har flatet noe ut, mens utgiftene har fortsatt å vokse som før.

– Da oppstår det etter hvert et sprik mellom inntekter og utgifter. Det er dette gapet vi prøver å tette, men vi har nok vært for optimistiske når det gjelder hvor lett det er å stoppe et tog i fart. Underskuddene skyldes med andre ord ikke manglende kontroll, men for optimistiske anslag i budsjettene på hvor lett det er å stramme inn livreima i en så stor organisasjon, sier han.

Masst er optimist.

01 Økonomiansvarlige: fra venstre styreleder Tom Hedalen og økonomisjef Harald Masst.

– Vi begynner nå å se effekten av at vi har tråkket på bremsen i tre år. Jeg er trygg på at vi skal greie å levere et overskudd i 2017, sier han.

Styreleder Tom Hedalen mener noe av årsaken til underskuddene er at ansvaret for kostnader ikke alltid plasseres der de oppstår.

– Den som har makt til å påføre kostnader, må også ha anvisningsmyndighet og ta kostnaden på sitt budsjett. Det er et godt prinsipp for ansvarlig budsjettstyring som dessverre ikke alltid følges i HEF. Det må vi få orden på, sier han.

Hedalen tror innsparingstiltakene Hovedstyret nå har satt i verk vil føre til skikk på økonomien i 2017.

NORDISKE HUMANISTER MED FELLES MANIFEST

Nordiske humanister har blitt enige om 228 ord som beskriver deres felles grunnleggende livssyn.

T Kirsti Bergh

– Humanismen er et sekulært livssyn. Det har som utgangspunkt at mennesker er del av naturen, født frie og med samme menneskeverd og rettigheter, utstyrt med fornuft og samvittighet, heter det innledningsvis i det nye nordiske humanistmanifestet som nå foreligger.

Riktignok er det oversatt til norsk, for manifestet er formulert på engelsk. Det består av seks avsnitt og 228 ord som uttrykker de grunnleggende aspektene ved det livssynet de seks ulike nordiske humanistforeningene har felles.

Arbeidet har pågått siden Human-Etisk Forbunds landskonferanse i 2015. Seks representanter fra de

nordiske humanistorganisasjonene har deltatt i prosessen med å utarbeide manifestet, som i Norge ble lansert på høstens landsstyremøte i Human-Etisk Forbund (HEF).

DET ER TI ÅR SIDEN HEF laget manifestet, den gang var anledningen forbundets 50-årsjubileum i 2006. Nå var det på tide å revidere teksten, forklarer styreleder i forbundet, Tom Hedalen.

– Vårt livssyn er ikke, og skal ikke være, statisk. Det var derfor behov for å revidere det norske humanistmanifestet. Denne oppdateringen eller revideringen skulle inngå som en del av markeringen av årets 60-årsjubileum.

At det ble et nordisk manifest kommer av at de nordiske humanistorganisasjonene har vært interessert i et tettere samarbeid.

– Arbeidet med manifestet, og manifestet i seg selv, har vært med på å styrke dette samarbeidet, forteller Hedalen. Han er fornøyd med det nordiske samarbeidet, selv om han karakteriserer det som «i sin spede begynnelse».

– Det har også avdekket at vi har likheter og ulikheter som vi må spille på og respektere i det videre arbeidet. Jeg ser fram mot møtet i Helsinki i mars 2017 hvor videre samarbeid skal diskuteres.

Også årets nystiftede humanistforbund på Færøyene – Húmanistafélag Föroya – sluttet seg til manifestet.

SÅ HVORFOR ER DET ET POENG å lage et slikt nordisk manifest?

– Først og fremst for å vise at vi er ganske enige om grunnprinsippene, og i tillegg å vise at det finnes en stor

felles humanistbevegelse i de nordiske landene, understreker Bjarni Jónsson, som er generalsekretær i Sidmennt på Island og har vært islendingenes representant i arbeidsgruppen.

Lone Ree Milkær, forkvinne i Humanistisk Samfund (HS) og den danske representanten i arbeidsgruppa, mener det er viktig å vise at HS er del av en større nordisk bevegelse, selv om de ikke er så mange.

– Det viktigste ved manifestet er at vi gjør disse verdiene til våre felles nordiske verdier som vi kan bygge videre på. Dette er partipolitisk uavhengige livssynsverdier som vi har felles over landegrensene, sier hun.

Milkær fremhever betydningen av å signalisere felles enighet i en tid som har fokus på ulikhet.

– Selve budskapet er jo også romslig og ikke ekskluderende – og det å

gå ut med et slikt budskap er også et poeng i seg selv.

SENIORRÅDGIVER Arnfinn Pettersen i HEF var i sin tid ansvarlig for det norske 2006-manifestet. Han har vært den norske representanten i dette samarbeidet og hatt hovedansvaret for å føre kronikken i pennen. Han beskriver prosessen som utfordrende, fordi seks til dels forskjellige organisasjoner skulle bli enige, men også som faglig veldig interessant. Det er også de to andre nordiske representantene, som Fritanke.no har vært i kontakt med, enige i.

– Vi har hatt mange gode diskusjoner, og noe av det vi har diskutert mest har vært hvordan vi skal definere et livssyn. Skal vi definere vårt livssyn negativt eller positivt, skal vi bruke ord som «ikke-religiøs» eller «seku-

01 Arbeidsgruppen bak manifestet: Arnfinn Pettersen (Norge), Bjarni Jónsson (Island), Lone Ree Milkær (Danmark) og Maarit Fredlund (Fritänkarna, Finland). I tillegg har Irma Peiponen (De finske humanistene) og Patrik Lindenfors (Sverige) deltatt.

lært» om det? Det har vært en av mine kjepphester, at vi skal definere livssynet positivt. Derfor har jeg ment at det ikke skal stå i første linje at det er et ikke-religiøs livssyn, fordi det setter tonen om ikke å være noe enn heller å være noe. Jeg er glad for at det nå står sekulært, sier danske Milkær.

En annen diskusjon dreide seg om miljøperspektivet.

– Vi er på forskjellige stadier i våre foreninger. Ingen er motstandere av miljøarbeid, men ulikhetene handlet ►



01

F Even Gran

«Et dogme er hevet over kritisk debatt, mens vi i dette manifestet sier at alle oppfatninger må være gjenstand for debatt»

► om hvor stor og viktig plass det skulle ha i manifestet. Vi endte med å ha det som en gjennomgående tråd i hele manifestet: at mennesket er del av naturen ligger der som grunnforståelse, og vår forpliktelse til å sørge for at naturen skal bli beboelig for kommende generasjoner, understreker hun.

DET UNDERSTREKES OFTE at humanismen er et livssyn uten dogmer, men her foreligger en tekst som sier hva humanismen er. Hva er det som gjør at dette manifestet ikke er et slags dogme?

HEFs ideologirådgiver Pettersen svarer:

– Et dogme er i utgangspunktet hevet over kritisk debatt, mens vi i dette manifestet sier at alle oppfatninger må være gjenstand for debatt. Vi har skrevet inn det som ikke gjør det til et dogme i selve teksten. I tillegg har vi skrevet tid og sted inn i manifestet for å vise at det nettopp ikke er en evig tekst. Dette er det vi kom fram til blant organiserte nordiske humanister i 2016, sier Pettersen.

– Målet har vært å lage et manifest som kan stå i femti år. Samtidig er vi helt på det rene at det om ti til tjue år vil være utdatert, legger han til.

– *Likevel er det vel ikke så store forskjeller mellom manifestet fra 2006 og det fra 2016?*

– De humanistiske verdiene har ikke endret seg radikalt, men samfunnet rundt oss endrer seg. Derfor vil det dukke opp nye problemstillinger som vi ikke har reflektert over. Forskjellen er at omstendighetene i dag gjør det nødvendig eksplisitt å fremheve ytringsfrihet.

Et annet moment er at hva man velger å legge vekt på ulike steder, avhenger av utformingen rundt.

– Vi har ved å formulere oss primært abstrakt forsøkt å ta hensyn til dette. Og en annen målsetting vi har arbeidet etter, som særlig danskene har vært pådrivere for, har vært det å skrive et manifest med så få negative formuleringer som mulig. Vi har formulert oss positivt om hva vi står for heller enn negativt om hva vi ikke er. Sånn sett handlet 2006-manifestet mer om å sette opp gjerder: dette er grensene for humanisme. Mens årets manifest i større grad definerer idealer. Derfor vil det nok være medlemmer som ikke er enige i alt. Jeg tenker at er du uenig i veldig mye, må du kanskje vurdere om du er på feil sted, sier han.

HVA KAN MAN bruke et manifest til, annet enn til festtaler?

Danske Milkær forteller at Humanistisk Samfund planlegger å bruke manifestet i forbindelse med den

politiske festivalen på Bornholm, det danske svaret på Arendalsuka.

– Vi vil trykke det opp og vise det politiske miljø at vi er del av nordisk samarbeid. Vi ønsker også å lage diskusjonsarrangementer med politikere og bruke manifestet som grunnlag for diskusjon.

I tillegg vil det være en tekst som også skal brukes overfor medlemmene, for å vise at de tilhører en større bevegelse.

Det å bruke det i møtevirksomhet og politiske diskusjoner er også noe islandske Jónsson og HEFs styreleder Hedalen trekker fram.

– Det er et poeng at dette manifestet må brukes, understreker Arnfinn Pettersen.

– Jeg anbefaler å bruke det i foredrag. Det er blitt en tekst som gjør det mulig å snakke om sentrale deler i livssynet, og som har en rød tråd. Manifestet begynner i det mest generelle, går over i det prinsipielle, og de to siste avsnittene konkretiserer det inn mot det mest praktisk-politiske.

– *Skal dette manifestet også kunne brukes i seremonier?*

– Vi har jobbet med å lage et sitatvennlig manifest, ja. Derfor er det formulert slik at alle avsnitt og mange setninger kan brukes enestående, slik at det skal være lett å henvise til det.

– *Et meme-vennlig manifest, altså?*

– Vi har i hvert fall tilstrebet et språk som skal være tilgjengelig og forståelig.

Les også kronikken «Humanismen er det vi kan enes om at den er» [\[10312\]](#)

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

Humanismen er et sekulært livssyn. Det har som utgangspunkt at mennesker er del av naturen, født frie og med samme menneskeverd og rettigheter, utstyrt med fornuft og samvittighet.

Humanister anser at det ikke er noen forutbestemt mening med tilværelsen. Vi er frie til å finne mening og mål i eget liv, gjennom individuell refleksjon, sosial samhandling og ved hjelp av den rike kultur vi mennesker har skapt innen vitenskap, filosofi og kunst.

Humanismen fremmer rasjonalitet. Kritisk undersøkelse, kunnskapsbasert argumentasjon og en vitenskapelig tenkemåte er våre beste verktøy for å skaffe oss pålitelig kunnskap om verden.

Humanister oppfordrer til kritisk granskning av alle ideer og oppfatninger, også våre egne. Vi bør finne frem til de beste argumentene og tilstrebe å endre våre meninger og overbevisninger når det viser seg at vi tar feil. Ytringsfrihet er avgjørende for å kunne etterprøve meninger i åpen debatt.

Humanister anser demokrati, rettsstat og menneskerettigheter for å være grunnleggende, rasjonelt begrunnede verdier. Vi er del av et fellesskap og har ansvar for våre medmennesker og for miljøet, både lokalt og globalt. Vi må sikre at planeten vår er beboelig for kommende generasjoner.

Humanismen fremmer likeverd for alle. Humanister respekterer trosfriheten og alles rett til å velge eget livssyn. Staten bør være sekulær og ikke gi noe livssyn særskilte privilegier.

Dette er den norske oversettelsen av manifestet.

Nordisk humanistmanifest 2016 er utarbeidet og tilsluttet av seks nordiske humanistorganisasjoner: Humanisterna i Sverige, Humanistisk Samfund i Danmark, Siðmennt på Island, de finske humanistene i Suomen Humanistiliitto og de finske fritenkerne i Vapaa-ajattelijain Liitto, samt Human-Etisk Forbund. I tillegg har den færøyske humanistorganisasjonen Húmanistafélag Føroya, som ble stiftet i 2016, sluttet seg til manifestet.



➤ **SLUTT:** Den nye Folkeregisterloven vil gjøre at HEF ikke lenger kan sende ut brev om Humanistisk konfirmasjon til alle 14-åringer. Forbundet kunne ha sendt ut i år før loven trer i kraft, men velger å starte omleggingen nå. Konfirmasjonsansvarlig i HEF, Siri Sandberg, er spent på hvordan dette vil slå ut på påmeldingen. – Vi har sendt brev til alle 14-åringer i veldig mange år. Vi vet ganske enkelt ikke hvordan dette vil slå ut. Det skal bli spennende å se, sier hun.

Praksisen med brev til alle 14-åringer har vært kritisert av andre tros- og livssynssamfunn som ikke liker at 14-åringer uten tilknytning til HEF eller Den norske kirke, som har drevet samme praksis, har fått tilsendt informasjon om de to konfirmasjonstypene.

➤ **HUMANISTISK UKE:** Det blir Humanistisk uke også i 2017 - fra fredag 15. september til søndag 1. oktober.

HEFS FAGSJEF PÅ MAKTTOPPEN

➔ Da Vårt Land i oktober kåret de 100 mektigste innen tros- og livssynsfeltet i Norge, var det tynt med humanetikere på lista. Men Human-Etisk Forbunds fagsjef, Bente Sandvig, var blant de tjue mektigste – sammen med Kong Harald, kulturministeren, lederen i Kirkerådet og flere biskoper. Vårt Lands panel konkluderte med at Bente Sandvig i noen grad har «lyktes i å få sin egen organisasjon til å utvikle et bærekraftig livssyn og å få en posisjon som livssynsleverandør – og i mindre grad leve av og for å være kristendomskritiker».

De roser henne for å være «humanetiker-lederen som tør å reagere mot humanetikere som hun mener dyrker offerrollen og kriger mot kristendom».

Avisa skriver at mens andre har frontet organisasjonen med religionskritikk og retorisk krigføring mot «statskirken», har fagsjefen skrevet utredninger, høringsvar og deltatt i dialog og samarbeidsre-

lasjoner også med troende mennesker. De mener dette har bidratt til at Sandvig har fått en høyere stjerne enn mange andre humanetikere blant konkurrentene på tros- og livssynsmarkedet.

– Hun er til og med selvkritisk, på egne og ikke minst på Human-Etisk Forbunds vegne, sa en anonym kirkelig kilde til avisa.

Avisa lister ellers opp hennes verv i flere statlige utvalg, og nevner hennes viktige rolle som premissleverandør i Ståle-utvalget, «der det ble slått fast at tros- og livssynssamfunn også i fremtiden skal ga ha gode rammevilkår for sin virksomhet».

Avisa har snakket med anonyme kirkelige kilder som mener Human-Etisk Forbund at har ufortjent stor makt.

– HEF har mye mer makt enn størrelsen skulle tilsi. Deres store innflytelse er ufortjent stor. De setter dagsorden og får god hjelp fra medier der de får stor



F. Merete Haseth/Human-Etisk Forbund

oppmerksomhet. Humanetikerne er mest opptatt av å være kirke- og religionskritikere, sier en av de anonyme kirkeligildene.

Bente Sandvig er fornøyd med anerkjennelsen som ligger i å bli plassert i makttoppen.

– På den ene siden ser jeg dette som en viktig anerkjennelse av hardt arbeid gjennom mange år. På den annen side viser listen at vi fortsatt har en lang vei å gå og at mye arbeid gjenstår for å komme fra «å ha rett» i viktige saker til «å få rett», sier hun til Fri tanke.

[Les hele saken \(10271\)](#)

JAKTEN PÅ NY GENERALSEKRETÆR I GANG

➔ Human-Etisk Forbunds nåværende generalsekretær Kristin Miles andre årsmål går ut 31. januar 2018, og hennes etterfølger må være på plass 1. januar. Hvem det blir, er naturlig nok helt i det blå foreløpig. Personalsjef Erik Jørgensen i HEF forteller at et tilsettingsutvalg er nedsatt for å gjennomføre ansettelsesprosessen. Utvalget skal være ferdig med en kravspesifikasjon i løpet

av januar. Med bistand fra konsultantselskapet Assesit og Jørgensen skal det videre utformes stillingsannonse og gjennomføres intervjuer og så videre.

– Den endelige tidsplanen er ikke lagt, men mye taler for at prosessen vil starte tidlig høsten 2017.

Hva slags person man ser etter, vil ikke Jørgensen spekulere i, men understreker at det er forbundets hovedstyre som tilsetter

generalsekretær og derfor beslutter hvilke egenskaper vedkommende bør ha.

– Imidlertid har hovedstyret vært opptatt av å involvere både forrige og nåværende hovedstyre, de ansattes tillitsvalgte og ledergruppa. Disse er inviterte til å komme med innspill til kravspesifikasjonen, og det er gjennomført flere møter i den anledning.

#HUMANJUL-KAMPAJNE

➔ Mens det var mye støy rundt skolegudstjenester før jul, kjørte Human-Etisk Forbund uavhengig av dette en aktiv førjuls-markering i sosiale medier. – Vi ønsker å bruke denne tiden til å kaste litt lys over humanistiske verdier som solidaritet og menneskeverd. Julen er en god anledning til å tenke over hva vi kan bidra med for hverandre, var budskapet fra Human-Etisk Forbund. Kampanjen, under mottoet «Uansett hva vi tror på, må vi ha tro på hverandre», formidlet det positive med en lysfest på årets mørkeste tid. Med hashtagene #HumanJul og #MinJul formidlet aktive humanetikere og andre hva jul betydde for dem. En av de som lot seg sitere under hashtagen #MinJul var for eksempel forfatter og NRK-lege Wasim Zahid. En annen var varaordfører Kamzy i Oslo. I tillegg oppfordret forbundet til å gi en alternativ julegave ved å gi penger til prosjektene i Rwanda og Irak Human-Etisk Forbund er støttepartnere for.



REKORDINNMELDING FOR HUMAN-ETISK FORBUND I 2016

➔ Ikke siden 1983 har flere meldt seg inn i forbundet: 5258 personer meldte seg inn i 2016. Dette er nesten tusen flere innmeldinger enn i 2015, og rundt 2000 mer enn det gjennomsnittlige årlige innmeldingstallet de siste 20-25 årene.

Samtidig som innmeldingstallet øker, blir det også flere utmeldinger, både i absolutte tall og i andel av medlemsmassen. I 2016 valgte 2419 personer å melde seg ut av Human-Etisk Forbund. Dette utgjør ca. 2,8 prosent av medlemsmassen, noe som er litt mer enn de rundt to prosentene av medlemsmassen som har meldt seg ut hvert år i snitt de siste tjue årene.

Trekker vi utmeldingstallet, samt 485 døde, fra rekordinnmeldingen i 2016, ender vi opp med en nettoøkning på 2354 HEF-medlemmer.

Det totale antallet medlemmer i Human-

Etisk Forbund endte ved årsskiftet opp på 87 658.

Kommunikasjonssjef i Human-Etisk Forbund, Agnieszka Bryn, er godt fornøyd med resultatet.

– 2016 har vært et spesielt år med mye aktivitet. Vi har hatt 60-årsjubileum samt markert at vi har hatt 250.000 konfirmanter. I sammenheng med disse markeringene har vi hatt rekrutteringskampanjer som har hatt god effekt, sier hun.

Bryn synes det er et godt tegn at også andelen utmeldinger øker.

– Det betyr at folk er i ferd med å få et mer bevisst forhold til tro og livssyn, noe vi ønsker og arbeider for. Da må vi regne med at noen flere også velger å melde seg ut, sier hun.



➤ En ny undersøkelse viser at 41 prosent av norske muslimer synes blasfemi bør straffes. HEFs generalsekretær Kristin Mile reagerer: – Det ville vært et angrep på ytringsfriheten, sier hun. Norge opphevet sin blasfemiparagraf i 2015, noe HEF applauderte.

– Ytringsfriheten er en av Norges grunnleggende verdier, og muligheten til å kritisere religion er avgjørende for å bevare den, sier hun.

I undersøkelsen, som ble utført av TNS Gallup blant 600 muslimer bosatt i Norge, kom det også frem at sju prosent mener dødsstraff kan være en passende straff for blasfemi.

– Det er selvfølgelig uaktuelt i Norge, men vi må ikke glemme at 13 land i verden har dødsstraff for blasfemi og frafall fra religion, sier Kristin Mile.

– Vi ser en urovekkende utvikling i verden, hvor det å være ikke-religiøs og åpen om det har blitt farligere. Noen steder er det også forbundet med livsfare, sier hun.



F. Janet Overland



F. Terese Svenke

01



Samarbeid med Norsk Folkehjelp

For å styrke sin internasjonale innsats inngikk Human-Etisk Forbund (HEF) i 2015 samarbeid med Norsk Folkehjelp. I første omgang for tre år, med to utviklingsprosjekter, i Rwanda og i Irak. HEF har forpliktet seg til å støtte prosjektene med kroner 1 million årlig i 2015 og 2016, og 1,5 millioner i 2017. HEF-ambassadørene er prosjektenes ansikt utad. De er frivillige fra HEF som har besøkt prosjektene for så å spre informasjon om og støtte for forbundets engasjement i dem.

Les mer på korpset.human.no

Livsviktig hjelp til traumatiserte IS-ofre

HEF støtter irakisk hjelpeprosjekt for kvinner traumatisert av IS-terror og voldtektslaveri. HEF-ambassadør Natalie Milde overlevde Utøya-terroren og vet hvor viktig det er å få hjelp til å bearbeide traumer. Hun håper HEF-medlemmer vil bidra.

T Kirsti Bergh

OKTOBER 2016: Seks representanter – Ambassadørkorpset i Irak – fra Human-Etisk Forbund er gjester på et møte i flyktningleiren Khanke nær byen Dohuk i det kurdiskstyrte området i Nord-Irak. Her bor det 16 000 flyktninger, de fleste tilhørende minoritetsgruppen jesidier. Jesidiene i Sinjar-regionen måtte flykte da styrker fra terrorgruppa Den islamske staten (IS) gikk til angrep på området i 2014 og har siden levd i flyktningleirer ulike steder i irakisk Kurdistan. Nå forteller de sine historier til de norske HEF'erne. Det er en rystende opplevelse.

– Det var et møte som var veldig

«Vi lyttet, for å få kunnskap og for å spre informasjon når vi kom tilbake til Norge»

vondt å være med på. Mange var møtt opp for å fortelle sin historie, og de ga uttrykk for stor frustrasjon over sin situasjon. Både det å være flyktninger og bo i leiren, men først og fremst over de 3000 jentene og kvinnene som da fortsatt var IS-fanger, forteller Natalie Milde (24).

SOM DEL AV Human-Etisk Forbunds ambassadørkorps i Irak var det hennes

01 Landdirektør for Norsk Folkehjelp i Irak, Julia McDade, sammen med lokalt ansatte på communitysenteret i flyktningleiren Khanke.

02 En av det lokale hjelpepersonellet forteller om metodikken og tenkemåten som anvendes i behandlingen av de traumatiserte kvinnene.

oppgave å være forbundets øyne og ører da hun og de fem andre besøkte Norsk Folkehjelps bistandsprosjekt i området – for å fortelle om det seinere. I seks dager var de på reise i Nord-Irak, og der møtte de både Folkehjelpas lokale stab og deres samarbeidspartnere, jesidi-aktivister og mennesker som hadde flyktet og nå levde i flyktningleir. Den sterkeste opplevelsen var møtet med representantene ►

► for jesidier i flyktningleiren Khanke. En av dem de møtte der, var en ung jezidikvinne som tok ordet og ba om hjelp til å reise inn til den gang fortsatt IS-besatte Mosul for å hente de jentene som fortsatt er fanget – deriblant hennes egen søster. Et fullstendig urealistisk prosjekt – og ikke noe som ambassadørene fra Norge hadde noen som helst mulighet til å bidra til.

– Vi kunne ikke gjøre annet enn å lytte. Vi lyttet, for å få kunnskap og for å spre informasjon når vi kom tilbake til Norge – og for å samle inn penger. Men vi hadde jo ingen mulighet til å hjelpe med å hente jentene.

Da terrororganisasjonen Den islamske staten (IS) i august 2014 angrep og erobret Sinjar-regionen og store deler av det nordvestlige Irak, deriblant millionbyen Mosul, ble det starten på et regelrett folkemord på den lille religiøse minoriteten jesidiene. Denne folkegruppen har sin egen isolasjonistiske monoteistiske religion som skil-

«Jeg opplevde noen skremmende og traumatiske timer på Utøya. Disse jentene har gjennomlevd grusomme traumer hver eneste time av døgnet, i flere døgn, uker og måneder»

ler seg fra kristendom og islam, og har levd på siden av sine kristne og muslimske naboer i århundrer. Jesidier har gjennom historien blitt utsatt for forfølgelser og en rekke masse-mord, og andre religiøse gruppers myter om at jesidiene er djeveldyrkere har vært med på å rettferdiggjøre IS' overgrep mot denne minoriteten.

Etter IS-erobringene flyktet store deler av befolkningen fra Sinjar til de kurdiskstyrte områdene i nordøstlige Irak, men mer enn 5000 jesidier ble drept og minst like mange ble tatt til fange. De som klarte å unnsnippe fortalte historier om hvordan IS solgte jesidijenter og -kvinner som sexslaver på et slavemarked og hvordan de ble tvunget til å konvertere til islam. Etter at kurdiske peshmerga-styrker og den irakiske hæren

høsten 2016 gjenerobret deler av de områdene, har flere unnskluppet fangenskap og kan fortelle tilsvarende groteske historier. Over seksti prosent av jesidibefolkningen har vært fordrevet hjemmefra, og mange av dem lever nå en tilværelse i flyktningleirer. FN anslår at det finnes omkring 1600 jesidijenter og -kvinner som har levd i fangenskap med jevnlig voldtekt og mishandling. I juni 2016 fastslo en FN-rapport at overgrepene og det systematiske mordet på jesidiene må klassifiseres som folkemord.

NORSK FOLKEHJELP DRIVER hjelpeprosjekt i flyktningleiren Khanke for jenter og kvinner som har sluppet ut fra fangenskap. Sammen med lokale partnere gir de hjelp til å bearbeide traumene, slik at IS-ofrene forhåpentligvis kan komme videre i livet.

Etter å ha sett prosjektene på nært hold, er Natalie overbevist om at hjelpen er uvurderlig.

– Det er kjempeviktig hjelp. De som får hjelp får det bedre. De får hjelp og nærmiljøet deres får hjelp. Men det er på langt nær nok! Behovet er helt enormt. Det er 3000 jenter igjen. Rundt halvparten av de som ble fanget er sluppet fri. Det er flere tusen med grusomme opplevelser bak seg. Hjelpen er god, men bare et fåtall av de som trenger den får. Mitt ønske er at det kan utvides, og at det også kan hjelpe unge gutter som har vært fanget. De er gått gjennom en sinnsyk utdanning hos IS som de må hjelpes bort fra.

Natalie vet selv hvor uhyre viktig hjelp etter traumatiske opplevelser er.



01

Som en av de overlevende etter terroren på Utøya, hadde hun behov for – og fikk – støtte fra familie og venner, og det profesjonelle hjelpeapparatet.

– Jeg opplevde noe traumatisk på Utøya 22. juli for snart seks år siden og har vært helt avhengig av å få god hjelp og støtte i etterkant – og fikk det, både fra familie og venner og det profesjonelle apparatet. Det var helt avgjørende. Jeg opplevde noen skremmende og traumatiske timer på Utøya. Disse jentene har gjennomlevd grusomme traumer hver eneste time av døgnet, i flere døgn, uker og måneder. I motsetning til hva jeg hadde har de ikke et helt land som omfavner dem og et hjelpeapparat som står klart. Og det tenkte jeg mye på da vi reiste rundt, da vi møtte organisasjonene og snakket med aktivistene. De

har ikke rosetog, de har ikke ubegrenset tilgang til psykolog og alle rundt dem sier ikke «Vi er alle jesidier». De kommer fra små landsbyer, de ble bortført sammen med venninner, søstre, mødre – som ikke er kommet tilbake. Ofte har de mistet noen av sine aller nærmeste. De er helt avhengig av at det finnes et apparat til å ta imot dem når de kommer ut!

I TILLEGG TIL DEN psykososiale støtten arbeides det også med å gjenintegre jentene og kvinnene i jesidisamfunnet. For de frigitte jentene og kvinnene har ikke bare traumene å stri med. Jesidi-religionen forbyr kvinner å ha sex med ikke-jesidier, voldtekt regnes ikke som noe unntak. Selv om deres religiøse leder Baba Sheikh i 2015 kunngjorde at de som har vært

01 Natalie Milde (24) brenner for kvinneveretigheter i Midtøsten.

i fangenskap skal tas vare på, er det likevel en del som er blitt utstøtt av familie og lokalsamfunn. Derfor er dialogen med de religiøse lederne en viktig del av hjelpeprosjektene. Det har heldigvis ført til at flere jesidimenn har giftet seg med kvinner som er kommet ut fra fangenskap. Dette har gitt disse kvinnene en trygg havn og bidrar til rehabiliteringen, ifølge hjelpearbeiderne.

HEFs ambassadører møtte Baba Sheikh på tampen av sitt opphold. Den hvitskjeggete gamle mannen stod bak den viktige uttalelsen som ►



F Human-Etisk Forbund

01

► gjør det mulig for kvinner som har vært ofre for IS-slaveri å komme tilbake til samfunnet. Det har likevel ikke hjulpet alle kvinner – noen blir fremdeles utstøtt av familien, og noen er redde for å dra hjem. Noe av det som gjorde inntrykk på Natalie var at en av de lokale organisasjonene – drevet av kurdiske og irakiske muslimer – hadde gjort om en del av sine trange lokaler til et slags mini-krisesenter for jenter som ikke tør reise tilbake til familiene sine.

– Dette gjorde de av egen lomme, utenom det prosjektet vi støtter. Det sier noe både om det brennende engasjementet deres og behovet blant jentene. Da vi besøkte dem bodde det to jesidi-jenter der.

MUSLIMER OG JESIDIER har levd relativt

«Vi er avhengig av at HEF-medlemmene støtter opp om solidaritetsprosjektet for at det skal gå rundt»

fredelig sammen, men muslimer har gjerne ansett jesidier for å være urene. Blant annet har muslimer unngått å spise mat som jesidier har tilberedt og ikke bruke toaletter hos jesidier.

– Da jesidi-jentene fikk beskyttelse hos organisasjonen vi støtter, ba de ansatte jentene om å lage middag

til hele kontoret. Jentene var skeptiske, men etter at de hadde tilberedt middagen, spiste alle – både jentene og de ansatte i organisasjonen – sammen. Det var for å vise i praksis at «vi ser på dere som vanlige og likeverdige mennesker og anerkjenner ikke det stigma som dere er utsatt for». Ofte er det slikt som kan gjøre forskjell i hverdagen, sier Natalie.

Tilbake i Bergen – der hun nettopp har avsluttet et og et halvt år som praktikant i Rafto-stiftelsen med særlig fokus på kvinneverk i Nord-Afrika, Midtøsten og Sørøst Asia – reiser Natalie rundt og holder foredrag om prosjektet og bruker ellers det hun har av nettverk for å spre informasjon og sanke støtte til arbeidet.

– Vi er avhengig av at HEF-



F Natalie Mide

02



F Kjetil Nordbo

03

medlemmene støtter opp om solidaritetsprosjektet for at det skal gå rundt, understreker hun og oppfordrer medlemmer til å donere til innsamlingsaksjonen på HEFs nettsider eller spre informasjon om muligheten til å støtte. Og dessuten til å invitere ambassadørene på besøk for å holde foredrag. Som HEF-ambassadør skal hun i løpet av våren møte humanistiske konfirmanter og fortelle om prosjektet. Natalie, som tidligere har vært konfirmasjonskursleder, gleder seg til det.

Men først og fremst er hun tilbake på skolebenken på Norges Handelshøyskole, der hun studerer økonomi; et fag hun ble inspirert til å studere etter sitt AUF-engasjement mot okkupasjonen av Vest-Sahara.

– Jeg så hvordan internasjonale

bedrifter stikker kjepper i hjulene i kampen mot okkupasjonen og ble provosert over hvordan et selskap og penger kan styre en konflikt så mye. Da fant jeg ut at jeg hadde lyst til å studere dette og endre det fra innsiden.

Men selv om hun sikter mot systemendring, kan hun kjenne på avmaktsfølelsen. Da blir de små tingene viktige:

– Jeg lever litt etter ordtaket «Den største feil av alle er ikke å gjøre noe fordi du bare kan gjøre litt». Hver eneste gang jeg tar meg i å bli lei meg og tenke at ingenting hjelper, minner jeg meg selv på det. Man må rett og slett bare ta dag for dag, menneske for menneske. Det utgjør en forskjell selv om man bare klarer å hjelpe én person. Og det er det viktigste.

01 Peoples Development Organisation (PDO) er Norsk Folkehjelps partner i Irak og har flere rehabiliteringstiltak for jesidiene i flyktningeleirene i Irak.

02 Livet i flyktningleiren er både unntakstilstand og hverdag, ikke minst for barna, mange av dem husker knapt noen annen tilværelse.

03 For Natalie gjorde de dårlig tildekkede massegravene ute på jordene, der beinrest og fillete klær stakk opp av jorda, sterkt inntrykk. Les hennes fortelling på bloggen korpset.human.no



➤ **BOK:** Verdibørsen-filosof og rådgiver i Ideologi- og livssyns-avdelingen i HEF, Kaja Melsom, kommer med boka *Den for-dømte friheten* på Cappelen forlag i vår. Hva skjer når den friheten våre foreldre og besteforeldre har kjempet for, blir vår fiende? Når resultatet er rotløshet og identitetskrise? Melsoms påstand er at jo mer frihet vi forsøker å skaffe oss og jo flere valg vi får, desto mindre frie blir vi. Vaskeseddelen lover at boka er «tankevek-kende, gjenkjennelig og tidsrelevant».

➤ **SAMTALE:** Menn-esker med behov for en humanistisk samtalepartner kan nå få hjelp i Buskerud, Telemark og Vestfold. Her har Human-Etisk Forbund utdannet et korps av samtale-partnere som er klare for å hjelpe folk i krise, eller som bare har behov for noen å snakke med. Det er filosofisk prakti-ker Morten Fastvold og livssynsrådgiver i HEF, Hans Christian Nes, som har hatt ansvaret for opplæ-ringen av samtale-partnerne i de tre fylkene. Les mer om tilbudet på Fritanke.no **[10335]**

FEM AV SJU BØKER INNKJØPT

🔗 I 2016 satte Humanist Forlag ny rekord for innkjøp under Kulturrådets innkjøpsordninger for sakprosa. – Det er ingen andre forlag som får kjøpt inn så mange av titlene sine som oss. Vi har en veldig god prosent. Vi har gjort det bra tidligere om årene også, men nå i 2016 er det ny rekord, sier en fornøyd forlagsredaktør Bente Pihlstrøm.

Innkjøpsordningene for sakprosa mye strengere enn ordningen for skjønnlitteratur.

– Det er en komite som leser alt og vurderer tekstene etter litterær kvalitet, og mye blir avvist. Det er med andre ord et kvalitetsstempel for forlaget å bli kjøpt inn i så stor grad. Det er selv-



F. Even Gran

sagt også en viktig anerkjennelse for redaktørene og forfatterne våre, sier hun.

Titlene som ble innkjøpt i 2016:

Bjørn Stærk: *Å sette verden i brann. En ateist skriver om Jesus*

Heidi Helene Sveen: *Såpass må du tåle. Sex, krenkelser og offentlig debatt*

Tone Fredsvik Gregers: *Alt du må vite om vaksiner*

Andres Lekanger: *Prostusjon*

Kristian Bjørkelo: *Ekstremisme*

ELDRE FORETREKKER PAPIR, YNGRE FORETREKKER NETT

🔗 Ifølge en spørreundersøkelse om HEF-medlemmers bruk av Fri tanke og Fritanke.no leser 20 prosent hele eller større deler av bladet, drøyt 40 prosent en eller flere artikler, mens rundt 40 prosent leser ingenting eller blar bare raskt gjennom.

27 prosent svarer at de ikke vil være fornøyd med bare å få Fri tanke i en digital variant; 25 prosent svarer at det spiller ingen rolle, mens 48 prosent svarer at de foretrekker en digital variant.

Ikke overraskende ser vi at det er forskjeller på de ulike aldersgruppene hva angår preferanse for papir eller nett. 16 prosent av 20-29-åringene foretrekker

papirutgaven, tilsvarende 18 prosent av 30-39-åringene, 22 prosent av 40-49-åringene, 24 prosent av 50-59-åringene, 31 prosent av 60-69-åringene, 47 prosent av 70-79-åringene. Hele 58 prosent av 80-89-åringene foretrekker papirutgaven, men dette utvalget er lite.

Dess yngre medlemmene er, dess flere av dem foretrekker altså en digital utgave, mens dess eldre medlemmene er, dess flere av dem foretrekker papirutgaven.

Under halvparten av de som har svart kjenner til nettstedet Fritanke.no.

Spørreundersøkelsen er gjennomført i Questback og sendt ut som epost til alle

medlemmer med registrert epostadresse. Omkring 6500 svarte. Selv om undersøkelsen ikke er vitenskapelig kvalitetssikret, framstår den relativt representativ, både hva gjelder aldersfordeling og kjønnsfordeling. En potensiell feilmargin i undersøkelsen er at den bare er sendt ut til medlemmer med registrert epostadresse. Undersøkelsen kan derfor vise mer positiv holdning til digitalutgave enn det reelt sett er.

Som ledd i generelle sparetiltak i 2017 er Fri tankes papirutgave vedtatt kuttet med to nummer, slik at det altså bare blir to utgaver i år. Parallelt med dette skal papirutgavens framtid vurderes.



F. NTB/Scanpix

ET SPINDELVEV AV FALSKE NYHETER

Idealistisk sett burde den digitale utviklingen være sannhetens beste venn, men er internett heller blitt dens nemesis og bidratt til en fakta-apokalypse?

Å sjekke nyhetene på mobilen er det første mange av oss gjør hver morgen. Når noen sier de lurer på noe jeg ikke kan forklare, svarer jeg at de kan google det. Vi lever i en tid hvor løsningen på et problem eller svaret på et spørsmål bare ligger noen tastetrykk unna, men det er ikke alltid like lett å forstå hva som er sannhet og hva som er løgn i svarene vi får. Og i den hektiske hverdagen møter informasjonsstrømmen dessverre få demninger for ettertanke og refleksjon. Ubevisst tar flere av oss mye for god fisk, selv når det heller er snakk om bedervet kylling.

DE FLESTE AV OSS følte at virkelighetsoppfatninger krasjet i året som nå er bak oss. Jeg har blant annet lurt på hvordan en bekjent kan dele en opplagt usann sak på sosiale medier og forsvare den som om det var fasit. Falske nyheter har fått mye av æren for at president Donald Trump ble valgt, og Russland, som et sant propagandamaskineri, er bevisst å hatt sin finger med i spillet.

Da Drammens Tidende lagde en liste over sine mest leste nyheter i fjor, var det én artikkel som tronet listetoppen for femte år på rad: saken om at elevene på Øren skole ikke får lov til å bruke nisselue ved juleav-

01 Om vi ikke har verktøy til å tenke kritisk er faren stor for å sette seg fast i spindelvevet av falske nyheter.

slutningen. Delingen av saken har vært så stor at avisa så seg nødt til å legge inn setningen «Drammens Tidende gjør oppmerksom på at denne saken er fra 2011» i toppen av saken. Men er det nok, og hvem sitt ansvar er det egentlig å rydde opp når gamle saker sprer seg viralt som om de er nyheter?

Å VÆRE HUMANIST innebærer alltid å søke sannheten ut ifra de vitenskapelige verktøyene vi har tilgjengelig. Derfor vil Humanistisk Ungdom i årets kampanje fremme kritisk tenkning. Vi vil vise unge verktøyene de kan bruke for å unngå å sette seg fast i spindelvevet av falske nyheter. Det viktige er å lære seg å skille løgn fra fakta. Samtidig må vi aldri glemme at målet er en verden hvor alle har tilgang på å søke kunnskap, og at internett faktisk er den beste plattformen for dette.



T. Arnlaug Høgås Skjæveland, leder i Humanistisk Ungdom



Humanistisk Ungdom

Bli med på vårseminar!

31.mars-2.april
Tema: Overvåkings-samfunnet

Årets sommerleir

24.-28. august
Påmeldingen åpner 1. februar. Følg med på **humanistiskungdom.no** for program med mer.

Er du kursleder

og vil ha Humanistisk Ungdom på besøk på ditt konfirmasjonskurs? Vi kommer gjerne og snakker om kritisk tenkning. Se **komfressurs** for mer informasjon.

Tema

Livssynspolitikk og mangfold på islandsk

På Island henger stat og kirke tett sammen. Alltinget og domkirken ligger side ved side i hovedstaden. Men på øya finnes også humanistforbundet Sidmenn.



F Even Gran

01

T Even Gran

Island er sagaøya nord i Atlanterhavet som føles beslektet med Norge. Språket ligner gammelnorsk. Svært mange av landets 327 386 innbyggere har norsk opprinnelse – om vi går langt nok tilbake i tid. Øya med semiaktive vulkaner er ung geologisk, men har verdens eldste fungerende parlament, Alltinget. Alltinget ble etablert i år 930, og det var Alltinget som rundt år 1000 vedtok at kristendommen skulle være islendingenes religion. På 1500-tallet ble øya tvangsreformert av danskene, og det ble, som i Norge, etablert en statskirke styrt av kongen i København.

Selv om landet fikk full religionsfrihet med forfatningen av 1874 har den evangelisk-lutherske kirken beholdt en privilegert særstilling som «folkekirke» i forhold til staten, i likhet med den evangelisk-lutherske kirke i Norge. Drøyt 70 prosent er medlemmer her, mens rundt ti prosent tilhører andre kristne retninger. I tillegg finnes det andre trossamfunn – faktisk også muslimer – og gjenoppvekket viking-religion i form av åsatro-samfunnet, ja, også humanister da. Og de har vært her i snart 30 år.

RUNDT 40 ÅR ETTER at Kristian Horn bestemte seg for å gi datteren Kari et borgerlig konfirmasjonstilbud i Oslo, som ble starten på Human-Etisk Forbund, gjorde den nå 73 år gamle Hope Knútsson det samme på

Island. På slutten av 1980-tallet ble dermed grunnen lagt for Sidmennt – Human-Etisk Forbunds søsterorganisasjon på sagaøya.

Men Hope Knútsson er ikke vokst opp på Island. Hun kommer fra kontinentet Leiv Eirikson reiste til, oppvokst i tjukkeste Brooklyn, New York.

– Jeg var aktivist på venstresida. Vi protesterte mot Vietnamkrigen, atomkraft og så videre. I 1969 var jeg utenfor USA for første gang i mitt liv, da jeg dro på loffen i Europa. Vi reiste med Icelandair, som var kjent som et slags hippie-flyselskap den gangen. Som i dag tilbød de også den gang «stopovers» på Island, som jo ligger midt på ruta mellom USA og Europa, forteller hun.

Det var et besøk som ga mersmak.



F Bjarni Jónsson

02



F Even Gran

03

Knútsson forelsket seg i det rene og kalde landet i nord. Spesielt likte den unge sosialisten og fredsaktivisten landets gode velferdsordninger og fraværet av militærutgifter. Etter hvert forelsket seg hun seg i en islandsk mann også, og i 1974 flyttet paret nordover, etablerte seg og fikk barn.

– Island har som Norge en tradisjon med konfirmasjon, og vi begynte etter hvert å snakke om hva vi skulle gjøre når ungene ble store nok til å konfirmeres. Jeg leste et intervju med en anerkjent geofysiker på Island som hadde bodd i Norge i mange år. I intervjuet nevnte han at ett av barna hans hadde blitt konfirmert i Human-Etisk Forbund. Jeg ble nysgjerrig og henvendte meg til forbundet. Det var der det startet. Human-Etisk Forbund sendte meg masse informa-

sjon i retur, og jeg bestemte meg for å arrangere noe tilsvarende på Island for mitt eldste barn, sier hun.

Etter at hun hadde tatt kontakt med Human-Etisk Forbund, ble hun fort koblet på den internasjonale humanistbevegelsen, og i 1988 deltok Hope Knútsson og hele familien på sin første internasjonale humanistkongress i Buffalo, New York.

– Der traff jeg hele bevegelsen. Det inspirerte meg selvsagt til å fortsette, minnes hun.

Den første borgerlige konfirmasjonen på Island ble holdt i 1989, og hadde 16 konfirmanter.

– Vi kopierte den norske modellen, og det gikk utmerket. Jeg ble raskt kontaktet av andre foreldre som håpet dette kunne bli et varig tilbud, forteller hun.

01 De fleste politikerne går i domkirken [foran] for å markere åpningen av Alltinget, men noen foretrekker den humanistiske markeringen på Hotell Borg i bakgrunnen.

02 Initiativtaker til Sidmennt, Hope Knútsson.

31 Veteranen Knútsson med f.v. generalsekretær Bjarni Jónsson og dagens leder, Jóhann Björnsson.

På bakgrunn av konfirmasjonsarbeidet ble Sidmennt stiftet i 1990. Det islandske ordet (skrives «Siðmennt») betyr ganske enkelt «etisk utdanning» (Sið = etisk, mennt = utdanning).



F. Bjarni Jónsson

01



Fakta om Siddment

- Humanistisk livssynsorganisasjon på Island, søsterorganisasjon til Human-Etisk Forbund som driver med samme typer aktivitet som forbundet
- Ble stiftet i 1990 på bakgrunn av arbeid med borgerlig konfirmasjon i 1988/1989
 - Ordet «Siðmennt» betyr «etisk utdanning» (Sið = etisk, mennt = utdanning)
 - 1800 medlemmer i 2016
 - Statsstøtte fra 2013, og da fikk de også én fast ansatt, generalsekretær Bjarni Jónsson
- Hadde 370 konfirmanter i 2016, ca. 8,8 av alle 14-åringer på Island
- Tilsammen drøyt 250 navnefester, vigsler og gravferdsremonier

► Knutsson forteller at også organisasjonen er blitt bygd opp med Human-Etisk Forbund som modell.

– Styrelederen i Human-Etisk Forbund på den tiden, Steinar Nilsen, var med på stiftelsesmøtet vårt sammen med kona Astrid. Jeg tok dem med for å møte president Vigdis Finnbogadóttir. Human-Etisk Forbund hjalp oss veldig i starten, og sendte sine beste folk for å komme opp hit for å lære oss opp, forteller hun.

SIDEN DEN GANG har organisasjonen vokst. Spesielt skjøt veksten fart etter 2013. Da kom et stort vendepunkt i organisasjonens historie. I januar det året anerkjente nemlig parlamentet på Island, Alltinget, at Sidmennt er et livssynssamfunn og at det følgelig har krav på penger fra

«Human-Etisk Forbund sendte meg masse informasjon i retur, og jeg bestemte meg for å arrangere noe tilsvarende på Island for mitt eldste barn»

staten på samme måte som de andre tros- og livssynssamfunnene utenfor den islandske statskirken.

Island har et tilsvarende system som Norge, der deler av de politiske bevilgningene til statskirken

F. Bjarni Jónsson



02

kompenseres overfor de andre tros- og livssynssamfunnene.

– I 2016 hadde vi 370 konfirmanter. Det er rundt 8,8 prosent av alle 14-åringer på Island, så det begynner å bli en anstendig andel. Året før, i 2015, var det 339, og året før der igjen var det 304. Konfirmasjon er i vekst! De andre seremoniene våre har også solid vekst. Det totale antallet navnebarn, vigsler og gravferdsremonier ligger i år på 265, mens det i fjor var 199, forteller generalsekretær i Sidmennt, Bjarni Jónsson.

Han er organisasjonens første og eneste faste ansatte på heltid – en stilling opprettet som en direkte konsekvens av det statlige vedtaket om offentlig støtte i 2013.

MEDLEMSUTVIKLINGEN HAR SKUTT FART

siden da. I 2012 hadde Sidmennt rundt 300 medlemmer. I september 2016 hadde dette seksdoblet seg, til om lag 1800 medlemmer. Jónsson forteller at Sidmennt etter 2013 har fått to ulike typer medlemmer. Den ene gruppen utgjøres av omkring halvparten av medlemmene fra før organisasjonen fikk statsstøtte. Rundt 150 personer vil rett og slett ikke at staten skal vite hvor de er medlem. Alle de andre har meldt seg inn via det statlige skjemaet.

På Island er det nemlig ikke slik at tros- og livssynssamfunnene holder orden på medlemmene sine selv. Det gjør staten for dem. Enhver borger kan gå inn på en statlig nettside og velge hvilket tros- og livssynssamfunn de ønsker å være medlem av, eller om de ikke ønsker å være medlem i noen

01 Siden 2009 har Sidmennt arrangert en alternativ, humanistisk åpning av Alltinget.

02 Sævar Finnbogason, filosof ved Universitetet på Island og seremonileder for Sidmennt, holdt foredrag i 2016. Han tok opp hvordan tilliten til demokratiet utfordres av populistiske bevegelser i Vesten.

av dem. Så fordeles statsstøtten og medlemsfordelingen deretter. Det som skjedde i 2013, var at Sidmennt ble en del av dette opplegget.

– På Island har vi hatt mulighet til å melde oss ut og inn av statskirken via en nettside i lang tid. Og siden all inn- og utmelding går via staten, finnes det heller ingen mulighet for dobbeltmedlemskap slik det er i ►



F Bjarni Jónsson

01



F NTB/Scampix

02

► Norge. Staten har alltid komplett og oppdatert oversikt, sier han.

I TILLEGG TIL SEREMONIER, driver Sidmennt også med mye av det samme ellers som Human-Etisk Forbund. Blant annet arrangere organisasjonen debattmøter og bedriver påvirkningsarbeid overfor islandske myndigheter for å sikre livssynslikestilling.

Men på ett punkt gjør Sidmennt noe som Human-Etisk Forbund ikke har prøvd ut ennå.

– Det er tradisjon på Island at organisasjoner som oss inviterer studenter til foredrag og spanderer øl. Det varer bare kort tid og er tidlig på kvelden, sånn typisk mellom fem og sju, så det er ikke noen fyllefest akkurat. Vi har gjort det flere ganger her i Reykjavik og i neste uke skal vi for

første gang til Aukereyri. Det bruker å være veldig populært, forteller styreleder i Sidmennt, Jóhann Björnsson.

Tema på møtene er gjerne ulike samfunnsspørsmål, teologi, ytringsfrihet og ikke minst forholdet mellom stat og religion på Island. Som regel er det fagfolk fra universitetet som innleder.

SOM HUMAN-ETISK FORBUND i Norge, er også søsterorganisasjonen på Island ikke direkte uinteressert i statens forhold til religion. Den islandske statskirken – Þjóðkirkjan (Folkekirken) – hadde i 2016 cirka 72 prosent av befolkningen som medlemmer. Som i Norge har andelen gått ned de siste ti årene, fra rundt 84 prosent i 2006.

Legger vi til de kristne frikirkene, er vi oppe i en andel for kristendom-

01 Hjalti Hugasson er professor i teologi ved Universitetet på Island og tror svekkelsen av statskirken vil fortsette.

02 Fortsatt er 72 prosent medlem i Folkekirken.

men på rundt ti prosentpoeng mer, viser Islands offisielle statistikk. Det generelle mønsteret er at statskirken har gått tilbake, mens frikirkene har økt. Den katolske kirke på Island har for eksempel fordoblet sin oppslutning på Island de siste ti årene. Island har en høyere andel registrerte katolikker (3,73 prosent) enn Norge (2,69 prosent). Når det gjelder muslimer er bildet motsatt. I 2016 var det bare 865 registrerte muslimer på Island – 0,26 prosent av befolkningen. I Norge ligger

andelen muslimer på ca. 2,85 prosent. På Island er det faktisk flere buddhister (1039) enn det er muslimer.

Den gruppa som har vokst mest på Island de siste årene, er de som ikke oppgir noen religion eller de som aktivt svarer at de ikke har noen religion. Denne gruppa har samlet sett gått fram fra rundt 6,5 prosent av befolkningen i 2006 til nesten 14 prosent i dag. I tillegg har religionen «Zuisme» fått 0,93 prosent av befolkningen siden oppstarten i 2013. Trossamfunnet ble opprettet som en protest mot det islandske systemet med obligatorisk tros- og livssynsavgift. Det er derfor ingen grunn til å tro at de 3087 registrerte «zuistene» på Island tar religionen sin spesielt alvorlig.

I tillegg er det altså Sidmennt, som i 2016 fikk godkjent 1456 medlemmer. Hvis vi inkluderer alle disse, har gruppen «ikke-religiøse» mer enn fordoblet sin andel av befolkningen fra 2006, fra rundt 6,5 prosent til godt over 15 prosent.

HJALTI HUGASSON ER professor i teologi ved Universitetet på Island. Han tror svekkelsen av statskirken kommer til å fortsette.

– Island har vært et veldig homogent samfunn i 500 år, men nå er dette i endring. Stat-kirke-relasjonen blir stadig svakere. Dette har en lang rekke historiske og sosiale årsaker og føyer seg inn i en generell utvikling vi ser i mange land, sier han.

Han forklarer at den islandske statskirken rent styringsmessig er fristilt fra staten, men at staten fort-

«Tros- og livssynsorganisasjonene bidrar med en etisk dimensjon i livet»

satt er forpliktet til å betale lønninger til alle prester. Dette er en motytelse for en avtale fra 1997 da staten tok over alle kirkens eiendommer. Staten forpliktet seg da til å betale alle prestelønninger til evig tid, samt at den er forpliktet til å stille med tomt hvis kirken ønsker å bygge en ny kirke. I tillegg får statskirken en medlemsavhengig sats på linje med andre tros- og livssynssamfunn – en sats som utgjør omtrent halvparten av tilskuddene til statskirken. Det er dette tilskuddet Sidmennt også får.

I tillegg til de finansielle bindingene, henger islandsk kultur, som den norske, tett sammen med kirken, forklarer Hugasson.

– Ja, her er det tette bånd, men vi prøver så godt vi kan å kompensere til de stadig flere som melder seg inn i andre tros- og livssynssamfunn, sier han.

ET AV UTSLAGENE av de tette båndene mellom stat, kirke og kultur på Island, er den tradisjonelle gudstjenesten i forbindelse med åpningen av det islandske Alltinget hver september. Gudstjenesten holdes hvert år i Reykjavik domkirke som er nærmeste nabo til parlamentsbygningen. Politikerne kan gå nærmest tørrskodd fra

statens høyborg til kirkens høyborg. Det gjør de også, de fleste av dem.

Siden 2009 har også Sidmennt arrangert en alternativ, humanistisk åpning av Alltinget på Hotell Borg som ligger på skrå over gata fra parlamentsbygningen og domkirken. Dit er det ikke like mange som kommer, men Katrín Jakobsdóttir er en av dem.

Hun leder partiet «Vinstri Græn», et parti som grovt sett tilsvarer det norske Sosialistisk Venstreparti (SV). Jakobsdóttir var kunnskapsminister på Island fra 2009 til 2013, og Fri tanke møter henne på kontoret hennes.

– Vi er kanskje rundt ti-femten av 63 alltingsrepresentanter som drar på Sidmennts arrangement. Jeg har vært der alle årene siden starten. Det er veldig naturlig for meg. Jeg er ikke medlem av kirken og kommer fra en ikke-religiøs familie. Noen i parlamentet er ikke så glade for denne åpningen, men etter at Sidmennt endret tidspunktet slik at det er mulig å gå på begge åpningene, er det blitt mye mindre bråk rundt den, sier hun.

Jakobsdóttir understreker at hennes sekulære livssyn på ingen måte fungerer som noen slags ny religion for henne. Derfor har hun også møtt opp i kirken flere ganger.

– Nå som jeg er partileder gjør jeg det, for å representere. Men ellers dropper jeg kirken. Jeg tror ikke det er så mange som bryr seg om hvem som kommer og ikke kommer. Det er en gammel tradisjon jeg ikke bryr meg så mye om, men for andre er det ►



F Bjarni Jónsson

01



F Bjarni Jónsson

02



F Bjarni Jónsson

03



F Bjarni Jónsson

04



F Even Gran

05

► viktig. Så da får de bare holde på. Det er ikke så nøye for meg, sier hun.

Som kunnskapsminister gikk Katrín Jakobsdóttir i spissen for en opprydding i forholdet mellom kirke og skole.

– Det var vanlig at prester fra statskirken kom inn i skolen og drev trosopplæring. Det gikk over grensen fordi kirken nærmest gikk inn og ble en del av skolen enkelte steder. Vi satte sammen en gruppe og fikk ryddet opp i det. I tillegg gikk vi gjennom læreplanene for faget religionsskunnskap. Det var veldig mye om kristendommen der, og det er det fortsatt. Vi kom ikke så langt som vi ønsket i denne saken, sier hun.

Også formålsparagrafen i den islandske skolen har en klar kristen forankring, noe Jakobsdóttir regjering prøvde å få en slutt på, men uten

«Jeg vil nøytralisere religionene og legge til rette slik at vi får det beste ut av dem, og at vi nøytraliserer alt som ikke er bra»

å lykkes. Hun forteller at det har vært mange forslag om å fjerne tilknytningen til religion i den islandske grunnloven, men at det heller ikke har lyktes. I 2012 la en offentlig kommisjon fram sin anbefaling om å skille stat og kirke, men dette ble ikke fulgt opp.

– Meningsmålinger sier at rundt

60 prosent ønsker en særskilt tilknytning til folkekirken i Grunnloven. I 2010 var det en folkeavstemning om ny grunnlov, og da sa et flertall at det bør stå noe om folkekirken i den nye grunnloven. De sa ikke noe om hva som burde stå, men noe burde det være. Og der står saken. Mitt parti mener dette er feil, sier hun.

Jakobsdóttir tror kirke og stat kommer til å bli helt adskilt på Island etter hvert.

– Kirken har mistet mye av sin autoritet, og jeg tror nye generasjoner vil se det annerledes. Det vil komme et skille før eller senere, spår hun.

ÓGMUNDUR JONASSON representerer samme parti som Jakobsdóttir, og var innenriksminister med ansvar for tros- og livssynssamfunn da Sidmennt

ble anerkjent som støtteberettiget livssynssamfunn i 2013. Han er ikke i tvil om at det var et riktig valg.

– Selvsagt hører Sidmennt til her. Jeg synes kirken og alle de andre bør få også. Tros- og livssynsorganisasjonene bidrar med en etisk dimensjon i livet. Hvis vi hadde hatt litt mer av det på Island, ville vi kanskje ikke ha opplevd bankkollapsen i 2008. Sidmennt er en del av kjølen på en båt, og sammen med de andre tros- og livssynssamfunnene bidrar de til å bygge opp rundt anstendighet og etiske dimensjoner i livet. Men jeg tror ikke Sidmennt har så mye å tjene på å krangle med kirken. Det beste er å stå for noe positivt selv, sier han.

Når det gjelder statskirkespørsmålet er har mer konservativ enn sin partileder Katrin Jakobsdóttir.

– Når man går inn i domkirken, kan man gjøre det av mange grunner. Man kan velge å se det som en religiøs handling, eller man kan gå inn i historien og tradisjonen. Det er opp til hver enkelt hvordan man tolker det. Derfor har jeg alltid møtt opp i kirken etter åpningen av parlamentet, og ikke på arrangementet til Sidmennt. For min del ligger det ingen religiøs motivasjon bak. Hvis jeg hadde møtt opp hos Sidmennt, ville jeg indirekte ha erkjent at arrangementet i kirken er en religiøs handling, og det blir helt feil for meg, sier han.

Jonasson er ikke så opptatt av hva som står i grunnloven om kirken. Det anser han som formaliteter. Mye viktigere er det at kirken og religionene holder seg ute av skolen og at man har livssynslikestilling i praksis.

01 Tidligere kunnskapsminister, Katrín Jakobsdóttir, leder for Vinstri Græn (søsterparti til SV)

02 Tidligere innenriksminister, Ógmundur Jonasson, fra Vinstri Græn

03 Helgi Hrafn Gunnarsson fra Piratpartiet

04 Sigríður Ingibjörg Ingadóttir fra Samfylkingin (søsterparti til Arbeiderpartiet)

05 Muslimsk moské i Reykjavík. Muslimer utgjør 0,36 prosent av befolkningen.

– Det er en fare for at vi gjør religioner viktigere enn de egentlig er. Jeg vil nøytralisere religionene og legge til rette slik at vi får det beste ut av dem, og at vi nøytraliserer alt som ►

► ikke er bra. Jeg synes ikke dette bør blandes sammen med om vi synger noen sanger som er en del av kultu- ren vår, eller at det er en tradisjon for å gå i kirken etter åpningen av Alltin- get. Det er ikke noe farlig, sier han.

HELGI HRAFN GUNNARSSON har vært representant i Alltinget for Pirat- partiet siden 2013. I 2015 fikk han gjennomslag for å fjerne Islands blas- femilover etter angrepet på satirema- gasinet Charlie Hebdo i Paris. Han er en av partiets ledende og mest popu- lære politikere på Island. Gunnars- son er også medlem av Sidmennt.

I valget nå i oktober 2016 mer enn tredoblet Piratpartiet oppslutnin- gen sin i Alltinget. De gikk fra tre til ti representanter, og ble dermed landets tredje største parti med rundt 14,5 prosent oppslutning. Gunnarsson er imidlertid ikke blant de ti nye parla- mentarikerne. Han har heller valgt å engasjere seg i tros- og livssynsdialog.

– Island er et veldig ensartet samfunn. Det er veldig få muslimer og folk med annen kultur og religion her, men dette er i endring. Hvis vi ikke gjør noe tror jeg vi kan forvente mer konflikt mellom islam og kristen- dom, som vi har sett i mange andre land. Men det kan vi motvirke nå, ved å skape en felles kultur fra bunnen av. Derfor synes jeg det er viktigere å jobbe med religionsdialog enn å ta gjenvalg til Alltinget, sier han.

Gunnarsson mener Sidmennt også bør engasjere seg i dialogarbeid for å

«Kunsten er å bygge tillit og finne en ny vei sammen med felles sekulære verdier»

bygge opp en islandsk identitet som blir felles for alle, med mål om at den religiøse identiteten kommer mer i bakgrunnen.

– For å få til det gjelder det å handle klokt. Jeg tror ikke det er så lurt å mase om at det «ikke finnes noen Gud» eller å forby hijab, burkini og andre religiøse klesplagg. Da blir det bare mer konflikt. Kunsten er å bygge tillit og finne en ny vei sammen med felles sekulære verdier, sier han.

Gunnarsson er sterk motstander av den islandske statskirkeordningen.

– De sier vi må ha det slik fordi fler- tallet vil det. Men det er jo absurd. Hva om vi fikk et flertall muslimer, skal vi da innføre en statsmoské? Det er jo en idiotisk ide, men det viser at flertallsprinsippet statskirketilhen- gerne baserer seg på ikke holder mål. Tankegangen deres er den samme som de har i Saudi-Arabia, sier han.

SIGRIDUR INGIBJÖRG INGADOTTIR represen- terer partiet Samfylkingin i Alltinget – søsterpartiet til Arbeiderpartiet. Hun mener det er viktig at staten støtter tros- og livssynssamfunn og andre organisasjoner.

– Å ha et levende sivilsamfunn er

viktig for demokratiet. Derfor må vi bruke penger på dette. På denne måten gjør vi også trossamfunnene uavhengig av økonomisk støtte fra utlandet, som kan styre dem i en uønsket retning. Statlig finansiering kan føre til at trossamfunn blir mer moderate enn de kanskje ville ha vært ellers, sier hun.

Ingadottir er klar på at Sidmennt bør få offentlig støtte, men er ikke medlem.

– Jeg har ikke noe behov for å tilhøre Sidmennt eller andre organisasjoner. Jeg er ikke religiøs, men ser ikke noe poeng i å engasjere meg i en organi- sasjon på grunn av det. Jeg har nok denne litt late islandske late måten å se det på – «det er ikke så nøye». Det er det ikke for de fleste av medlemmene i statskirken heller, tror jeg.

Når parlamentet åpner hver høst går Ingadottir verken i kirken eller på Sidmennts arrangement.

– Men jeg vil helst være uavhen- gig og ikke bli tatt til inntekt for noen av sidene. Jeg er tilhenger av å skille kirke og stat, og her er Sidmennt en viktig stemme. I tillegg er seremoni- ene deres viktige tilbud som vi må ha i samfunnet, spesielt at det er mulig å få en ikke-religiøs gravferd. Men jeg ser ikke noen grunn til å engasjere meg så veldig i det, sier hun.

– Hva med din egen gravferd?

– Hm. Jeg ville nok ikke ønske at den skulle være i kirken. Da hadde det kanskje blitt Sidmennt? Jeg vet ikke, sier hun.

Meninger



PORTRETT	HUMANISMENS IDEER	MENNESKERETTIGHETER	HUMAN ETIKK	BØKER	INFORMASJON
----------	-------------------	---------------------	-------------	-------	-------------



F. Even Gran



Debatt om aktiv døds- hjelp

– Jeg synes de stadig mer libe- rale holdningene til aktiv dødshjelp er skremmende. De er beslektet med tankegan- gen jeg beskriver i romanen. Argu- mentet er at det ikke er noe vits i å leve hvis livet går i minus, sier Jan Grue (bildet), som har skrevet boka *Det blir ikke bedre* om temaet, i inter- vju til Fritanke.no [\[10263\]](#).

– Vi kjemper ikke for et samfunn der staten skal hjelpe alle til å dø hvis lykkeindeksen ikke holder mål, svarer Ole Peder Kjeld- stadli, styreleder i Foreningen Retten til en verdig død, i et svarinnlegg [\[10265\]](#).

Les på Fritanke.no.

EN BLASFEMIKER I RÅDHUSET

Khamshajiny Gunaratnam er ateist med sosialdemokratiet som livssyn og historiens yngste varaordfører i Oslo.





01



02

F Privat



03

F NTBScanpix



Khamshajiny «Kamzy» Gunaratnam (28)

Varaordfører fra Arbeiderpartiet
i Oslo etter valget i 2015

Født på Sri Lanka, kom til
Norge som treåring

Har vært leder for AUF i Oslo og
nestleder i Oslo Arbeiderparti.
Ble innvalgt i Oslo bystyre som
19-åring, hvor hun har sittet i
kultur- og utdanningskomiteen
og i helse- og sosialkomiteen

Har blant annet studert
sosialgeografi og fag på
lærerutdanningen

Var blant de overlevende etter
Utøya-massakren i 2011

T Aslaug Olette Klausen

Khamshajiny Gunaratnam (28), eller «Kamzy» som hun gjerne kalles, er Oslos yngste varaordfører noen sinne, og med sine røtter i Sri Lanka er hun også den første med minoritetsbakgrunn.

Fri tanke møtte henne en frisk dag på slutten av 2016 på hjørnekontoret i 7. etasje i Rådhuset. Utsikten er en av byens øverste tillitsvalgte verdig. Det er lett å like Oslo, og forstå hennes engasjement for byen, sett fra denne vinkelen.

– Men hva fikk en 27-åring til å ta på seg en så formell rolle?

– Det er ikke frivillig i hvert fall, ler Kamzy.

**«Jeg er i
politikken fordi
jeg tror på
mennesket, og
at mennesker
sammen kan
gjøre veldig
mye»**

Hun hadde egentlig siktet seg mot en komitelederjobb og var veldig usikker på om varaordførerrollen var rett sted å utøve sitt engasjement. Men byrådsleder Raymond Johansen overbeviste henne om at det var en posisjon å nå ut fra – med fokus på demokrati, det å «snakke opp» Oslo og det å nå ut til de gruppene som føler seg underrepresenterte, de som

føler at deres stemme ikke betyr like mye som andre mennesker.

DET ER DISSE MENNESKENE Kamzy vil nå. Etter at vår tilmålte tid på kontoret er over skal hun ut på et av sine mange skolebesøk. Hun skal snakke om makt, innflytelse, ytringsfrihet, deltakelse og demokrati for tiendeklassinger. Noen dager tidligere var hun på et tilsvarende møte med elever på en videregående skole. Hennes mål er å inspirere til deltagelse i demokratiet.

– Man må kontinuerlig minne folk på de verdiene og knytte verdiene opp mot politikken.

Kamzy skriver flertallet av sine taler selv. Uten innblanding fra taleskriverne i Rådhuset. Hun vil mene det hun sier. Og så ler hun igjen, når hun sier at de ikke er vant til å skrive for en som henne. De er vant til å

skrive for eldre menn, som kanskje har hatt det hun omtaler som et «1990-tallsforhold til mangfold».

– Det er den gamle forestillingen om at mangfold er ulike hudfarger som leker sammen, for å si det litt flåsete. Men mangfold i dag er ikke sånn. Det handler ikke lenger om å inkludere brune, hvite og gule. Det handler om å inkludere den litt rare personen i klassen. Det handler om å være annerledes, om å kunne være i mindretall. Det er da vi har mangfold på ekte.

NÅR VI SPØR om hun opplever at demokratiet i dag er truet, skifter ansiktsuttrykket brått og blir mer alvorlig. Hun trekker på det.

– Jeg synes det er farlig å si ja. Jeg synes det er viktig å si at det ligger i våre hender. Jeg er i politikken fordi

01 Khamshajiny Gunaratnam, sammen med bror og mor på Sri Lanka, der hun ble født.

02 Lille Khamshajiny møter snø for første gang.

03 Kamzy ble en av de yngste bystyrerepresentantene i Oslo noensinne da hun ble valgt inn for Ap i 2007.

jeg tror på mennesket, og at mennesker sammen kan gjøre veldig mye, og mye godt for hverandre.

– La meg gi et eksempel: Vi har en rekke områder i Oslo der folk ikke bruker stemmeretten sin. I rapporten *Status for ytringsfrihet* fra 2014 kommer det frem at det er en rekke grupper som vegrer seg for å bruke *stemmen* sin, altså bruke ytringsfriheten sin. Og den gruppen som vegrer ►



F NTBScanpix

01

«Det er ikke et reelt demokrati uten deg»

► seg mest er unge jenter med minoritetsbakgrunn. Når jeg er ute på skoler ser jeg ofte at hvem du er gjerne definerer hva du føler du kan bidra med.

Hun pleier derfor å åpne sine skolemøter med et spøkefullt «hvis dere gjør jobben deres, gjør dere min jobb lettere».

– Det betyr ikke at noen skal jobbe og andre ikke. Det betyr at jo flere som snakker, jo flere som er med på å skape samfunnet, desto lettere er det for politikere å ta beslutninger. Fordi vi da har flere alternativer å velge mellom. Jeg vil derfor ikke sette fokus på at demokratiet er truet.

– *Du sa at hvem du er har noe å si. Du er innvandrers, kvinne, og ung, altså egentlig i gruppen du beskrev som den som bruker ytringsfriheten minst. Hva gjorde deg engasjert?*

– Det starter alltid med noe som

står en nært. Jeg ble engasjert fordi mine foreldre gjorde meg bevisst på hvor heldig jeg er som bor i Norge. Vi er fra Sri Lanka, der var det krig. Så da de hele tiden snakket om det som skjedde på Sri Lanka, ble jeg opptatt av at vi ikke kan trekke stigen opp etter oss. Det har jeg heller ikke blitt oppdratt til, forteller hun.

– Selv om vi hadde fokus på at vi må gjøre noe for menneskene der, holdt foreldrene mine – som alle andre i diasporaen i hele verden – seg til å sende penger til familien, slik at de hadde mat og klær. Jeg vil tenke system. Jeg er systempolitiker. Selvfølgelig er enkelthistoriene til

sammen det som definerer hva som skjer i samfunnet, men det er systemet som tilrettelegger for at alle kan få de samme muligheter, ressurser og så videre. Jeg ble provosert over at vi tok så mye for gitt. Demokratiet. Friheten. Så da engasjerte jeg meg i Tamilsk ungdomsorganisasjon, men jeg følte det ble for snevert.

Det er som ordene krysser hverandre når Kamzy snakker. Engasjementet er nesten følbart i hver pause som uteblir. Hun snakker fort og fremoverlent. Vi bare må stille spørsmålet om hvor all denne energien kommer fra?

– Jeg lar meg lett provosere av urettferdighet, av rasisme, egoisme, av likegyldighet. Det er en bra ting – faktisk. Jeg blir ikke lett provosert av ulike mennesker, at folk er forskjellige og alt det der. Jeg blir lett provosert av det jeg ramset opp nå. Det er bra, for

F NTBScanpix



02

da får man energi. Da må man brette opp ermene og gå ut å gjøre noe.

HUN SIER BRETTE MED LANG «R», som *brrrrrrette*, med ettertrykk. Armbevegelsene understreker utsagnet på et vis som gjør at en ser for seg at det ikke bare er billedlig hun gjør dette.

– Jeg tar det opp hele tiden, med alle jeg snakker med. Jeg sier: «Drit i å spørre hva demokratiet kan gjøre for deg. Spør hva du kan gjøre for demokratiet.» Det er ikke et reelt demokrati uten deg, liksom. Jeg kommer ikke til å gi opp håpet selv, og heller ikke menneskene rundt meg. Det er ikke et alternativ.

– Etter 22. juli er dette engasjementet ikke bare på vegne av oss. Det er på vegne av så mange døde venner. Det startet på vegne av alle de døde menneskene på Sri Lanka. Og alle mine

døde venner i AUF, som er en sann påminnelse om at vi kan være uenige, diskutere og debattere, vi kan komme med de mest spydige argumenter mot hverandre, men la oss holde det innenfor de demokratiske spillereglene. Og la oss ikke ta det for gitt.

– *Forbilde-rollen. Du er jo også det ...*

Vi rekker ikke stille spørsmålet før hun bryter inn med «Jeg hater ordet forbilde!».

– Jeg hater det! Lenge klarte jeg ikke å sette ord på det. Jeg aksepterte at folk sa «inspirasjon» og sånn. Da kan du være så mangt, men ordene «forbilde» og «rollemodell» ... Jeg sleit med å definere hvorfor det var vanskelig at folk kalte meg det. Så ble Karpe Diem spurt om det samme. De har også et ambivalent forhold til det. De satte ord på det jeg følte, sier hun og utdyper:

– Med en gang noen kaller deg rolle-

01 Varaordførervervet handler også om representasjon – her med kong Harald og faglig leder Mats Tangestuen på Jødisk Museum i Oslo.

02 – Jeg sier det hele tiden: «Drit i å spørre hva demokratiet kan gjøre for deg. Spør hva du kan gjøre for demokratiet!»

modell eller forbilde blir du så stressa fordi du tror at du må være akkurat sånn resten av ditt liv. Når noen kaller deg rollemodell eller forbilde, gjør de det på basis av noe de oppfatter av deg som de liker. Og da kommer spørsmålet: Hva hvis det endrer seg? Det klarer jeg ikke. Men jeg håper jeg ►



F NTBScanpix

- kan sette i gang noen tankeprosesser i hodet på folk; at jeg kan bidra til å lære folk *hvordan* de kan tenke, og ikke *hva* de skal tenke; og bidra til å dra ting i riktig retning.
 - Phu! Det var godt å kunne si det der høyt.

SÅ LER HUN. IGJEN. I det hele tatt ler hun mye. Men høyest ler hun kanskje da hun blir konfrontert med et sitat fra et intervju med Dagsavisen i høst. Igjen rekker vi ikke forme noe spørsmål. Det holder å si «Du sa Gud Harlem Brundtland», og så runger latteren i hele rommet.

– *Ditt forhold til livssyn hvor kommer det fra – og hva er det?*

– Det startet med at jeg som alle andre barn trodde at religion er noe som går i arv, ikke sant. At siden foreldrene mine er hinduer, skal jeg også være det. Så vokste jeg opp og skjønnte at det både på morssiden og farssiden er veldig mange som er kristne også, og at statsreligionen på Sri Lanka er buddhisme. Da begynte jeg å stille spørsmål ved en del ting.

Hun syntes det var problematisk at kristendommen ble favorisert og fikk så stor plass. Samtidig hadde hun problemer med at foreldrene ikke klarte å svare på en del av spørsmålene hun hadde i oppveksten.

– Så jeg skjønnte veldig tidlig at «jeg tror jo ikke på Gud!», i hvert fall ikke i tradisjonell forstand. For meg er

«Selvfølgelig er det mange som tror at det å være brun er synonymt med det å være muslim»

religion en privatsak, men religionshistorie mener jeg er viktig opplæring i skolen, så lenge det skjer på et nøytralt vis som gjør at vi får innsikt i andre menneskers hverdag og liv. Det gjør oss til bedre mennesker.

Da hun ble valgt i fjor måtte hun svare om sitt livssyn på Dagsrevyen. Spørsmålet da var om hun var muslim.

– Selvfølgelig er det mange som tror at det å være brun er synonymt med det å være muslim.

Hun humrer en tanke oppgitt.

– Mitt svar var at jeg er ateist og blasfemiker. Jeg har fått kritikk for det. Men det er to sider av den saken. De som er ateister i samfunnet følte at det var stort at jeg faktisk sa det tydelig at jeg er ateist. Det synes jeg er rart, at man i Norge anno 2015 mener det var noe nytt og litt sånn helt unikt at noen sto frem som ateist. Og det andre var at jeg fikk en del kritisk epost fra folk som mente at jeg som varaordfører for hele byen ikke kan si at jeg er blasfemiker. Til det siste vil jeg si at blasfemiparagrafen ble fjernet i 2015. Så rent lovmessig har jeg lov til å drive med blasfemi. Det er ingen som kan ta meg på det med lovverket i hånden.

FOR HENNE ER DET ÅPENBART at blasfemi handler om ytringsfrihet. Samtidig som hun er tydelig på at det er feil

å angripe et religiøst menneske er hun også klar på at det er riktig, og nødvendig, å utfordre religionen.

– Det skal en religion tåle. Ytringsfrihet er ikke en garanti for popularitet. Det er en garanti for at du skal være trygg som upopulær. Det må alle være med på, og vi må bygge opp under det.

– *Har du eksempler på noe blasfemisk du har gjort?*

– Ja. Da jeg sa «Gud Harlem Brundtland», var det mange som reagerte på det. Men det jeg vil si med det utsagnet, er at Gro Harlem Brundtland er et idol for meg. Samtidig mener jeg også at en fellesnevner for religiøse institusjoner og religion og politiske partier og ideologier, er at begge deler må utfordres.

– Det er kjempeviktig. Jeg kan se opp til Gud...-Gro, glipper hun, faktisk, og begynner å le.

– Se opp til Gro og beundre henne og idealisere henne. Men jeg må tåle at andre mennesker kritiserer henne. Så er det opp til meg hvorvidt jeg tar til motmæle eller ikke. Bare det å si at jeg var blasfemiker, var i seg selv provoserende for mange.

– *Er politikk et livssyn?*

– Nei. Men ideologi kan være et livssyn. Det er det for meg. Jeg er sosialdemokrat, og for meg handler det til enhver tid om å skape mest mulig lykke for flest mulig mennesker. Jeg er sosialdemokrat fordi jeg mener vi aldri skal gifte oss med tiltakene, men legge tiltakene til rette etter målene. Det betyr at kommer det ny kunnskap på bordet må vi endre tiltakene etter den kunnskapen. Det er derfor jeg er ateist. Jeg tror på mennesket, at mennesket kan komme opp med ny kunnskap. Vi må bare evne å lytte til den.

Han var kanskje en halvstudert røver, men først og fremst var han innovativ og eksperimentell og ga Europa den store franske Encyklopedien, oppslagsverket som både formidlet og la grunnlaget for at opplysningstidens ideer fikk gjennomslag.

OPPLYSNINGENS SOKRATES



10 sentrale tenkere for humanismen

Selv om sekulær humanisme er en ung «isme» historisk sett, har den en intellektuell arv som går helt tilbake til antikken. I denne artikkelserien presenterer filosof **MORTEN FASTVOLD** ti tenkere bak noen viktige ideer som humanismen har gjort til sine egne. Illustrert av **SIRI DOKKEN**.

Om Voltaire aldri så mye var opplysningsstjerne, fremstår opplysningsfilosofene i ettertid som et tenkningens kollektiv. Det skyldes hovedsakelig at de fleste av dem leverte bidrag til *Encyklopedien*, det bindsterke leksikonet som er blitt kalt opplysningsstidens fyrstårn. Og *Encyklopedien* er uløselig forbundet med Denis Diderot (1713–84), som var verkets redaktør i alle de tjue årene det tok å gjøre det ferdig.

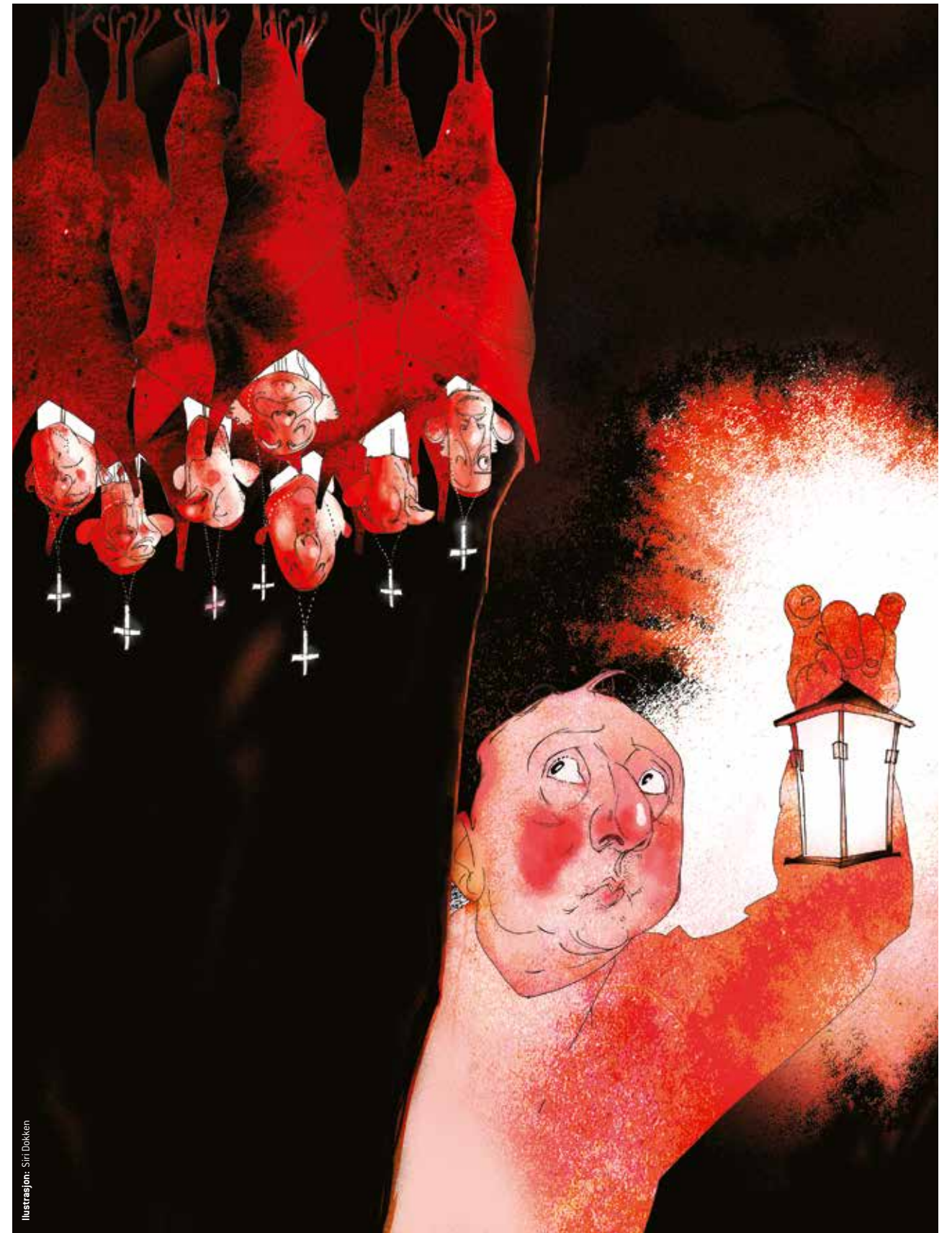
I LIKHET MED den nitten år eldre Voltaire kom Diderot fra borgerklassen. Og som Voltaire var Diderot en allsidig begavelse. Ved siden av arbeidet med *Encyklopedien* skrev han dramaer og romaner i tillegg til filosofiske verker. Dessuten utmerket han seg som en anmelder av billedkunst, og var med på å gjøre estetikk til en egen filosofisk disiplin. På sine eldre dager henga han seg også til antropologiske betraktninger som medforfatter av verket *Historien om de to India*. Ikke ulikt renessansemennesket skulle opplysningsfilosofer interessere seg for alt, og helst utmerke seg på mange felter.

Sammen med Voltaire var Diderot den som best levde opp til et slikt ideal.

Men av legning og temperament var Voltaire og Diderot forskjellige. Mens Voltaire hegnet om fortidens klassisistiske idealer i sine dikt og dramaer, var Diderot eksperimentell og innovativ i sin forfattergjerning. Diderots dramaer var for eksempel en forløper til det borgerlige teater som senere kulminerte med Ibsens og Tsjekhovs dramaer, der karakterene er vanlige mennesker og ikke guder eller andre «større enn livet»-skikkelser fra antikkens mytologi.

Imidlertid delte Diderot Voltaires aversjon mot religiøs fanatisme og maktmisbruk – mot det Voltaire kalte «den infame». Også Diderot utga religionskritiske skrifter, og måtte i 1749 sone en tre måneders fengselsstraff for dette. Like fullt klarte han å vinne øvrighetens gehør for sin store tanke om å lage et fransk leksikon som overgikk alt som fram til da var blitt produsert av oppslagsverk.

IDEEN FIKK HAN mens han oversatte et oppslagsverk fra engelsk. I England hadde denne genren stor suksess, men siden verkene var skrevet av én eller to forfattere, ble kunnskapsomfanget nødvendigvis begrenset. Engasjerte man i stedet et helt forfatterteam, ville den faglige bredden bli langt større. Ambisjonsnivået var intet mindre enn å samle all kjent kunnskap i ett eneste bokverk. Der også de ulike håndverk og teknologiske nyvinninger skulle med, rikt illustrert med egne plansjer. ➤



Illustrasjon: Siri Dokken



DENIS DIDEROT (1713–84)
Allsidig fransk opplysningsfilosof og en betydningsfull forfatter i sin samtid. Religionskritisk og materialistisk orientert, samt initiativtaker til den franske Encyklopedien, som ble forbudt av styresmaktene.

Tidligere presentert:
Voltaire
Sokrates
William av Ockham
Francisco Petrarca
Thomas Hobbes
Baruch Spinoza

«Ambisjonsnivået [for Encyclopedien] var intet mindre enn å samle all kjent kunnskap i ett eneste bokverk»

► Tittelen *Encyklopedien* er avledet av det greske uttrykket *enkuklios paideia*, som betyr å samle kunnskap i ring. Selv kong Ludvig XV lot seg begeistre for prosjektet, og abonnementsvervingen gikk strykende. På det meste hadde verket 4225 abonnenter, noe som var et høyt tall på den tiden – særlig med tanke på at et abonnement kostet like mye som en vanlig arbeiders årslønn.

Siden Diderot var en halvstudert røver uten noen solid akademisk bakgrunn, ble matematikeren Jean le Rond d'Alembert gjort til medredaktør for å øke prosjektets faglige tyngde. Mens Voltaire og andre storheter, som baronen av Montesquieu og Jean-Jacques Rousseau, ble med i forfatterteamet. Alt gikk fint inntil de to første bindene forelå i 1752. Da så øvrigheten til sin skrekk at mye av det som sto der, undergravde kongens autoritet og fremmet antireligiøse ideer. De kom til at verket rett og slett korrumperte sed og skikk. Dermed ble de to bindene prompte forbudt.

Likevel fortsatte redaksjo-

nen sitt arbeid. Men de stadige problemene med sensuren, som kulminerte i 1759 da myndighetene nedla et endelig forbud mot hele verket og krevde at det ble brent, tok på. D'Alembert trakk seg fra sin redaktørstilling, mens Voltaire med flere vendte prosjektet ryggen. Diderot holdt imidlertid stand, godt hjulpet av forleggerne, som ville tape store penger hvis prosjektet ble oppgitt før alle bind forelå. Med list og iherdighet, der mye av trykkingen foregikk i utlandet, lyktes de i å ferdigstille verket i 1772. Da telte det 38 bind og hadde 75 000 oppslagsord.

HVA VAR DET som gjorde *Encyklopedien* så farlig for konge og øvrighet? Det var ikke bare artiklenes innhold, som snarere var små filosofiske essays enn rent leksikalske beskrivelser som vi nå er vant til. Anstøtelig var også måten verket var organisert på. Det å ordne oppslagsordene alfabetisk var nemlig noe nytt og uhørt i 1752. En slik tilfeldig organisering av stoffet brøt jo helt med den tradisjonelle

1 Den store franske encyklopedien

Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers. På norsk *Encyklopedi, eller kritisk ordbok over vitenskap, kunst og håndverk*, er et fransk oppslagsverk utgitt i perioden 1751-1772/80, redigert av Diderot og Jean Le Rond d'Alembert. Verket består av 17 bind med tekst og 11 bind med plansjer, i alt 75 000 oppslagsord. Ofte karakterisert som «opplysningstidens fyrstårn» fordi den formidlet og fremmet ideer som forbindes med denne perioden – frihet, likhet, toleranse, trykkefrihet og fremskritt – og bidro til at de kunne få gjennomslag.

[Kilde: Store Norske Leksikon]

ordningen av temaer ut fra logisk rekkefølge og viktighetsgrad.

Til overmål ble teologien frakjent sin vante status som en overordnet kunnskapsdisiplin. Ifølge *Encyklopedien* er kun historie, filosofi og poesi (!) hovedgreiner på kunnskapsens tre. Derfor må teologiske emner sortere inn under disse. Mirakler og profetier tilhørte følgelig historiegrenen, mens religiøse mysterier og dogmer tilhørte filosofigrenen, og religiøse lignelser poesigrenen. Dette likte et reaksjonært katolsk presteskap svært dårlig.

Encyklopedien innførte dessuten det helt nye grepet med kryssreferanser. For eksempel refererte artikkelen om nattverd til artikkelen om kannibalisme, og omvendt. Dette bidro ytterligere til å presentere stoffet i et nytt og fordomsfritt lys. Sammen med den alfabetiske inndelingen gjorde kryssreferansene lesningen til en labyrintisk ferd i et stort kunnskapsunivers, der nye og uventede sammenhenger kunne oppdages. Dette skulle få leseren til å tenke mer selvstendig enn det som tradisjonell kunnskapsformidling la opp til.

Her sporer vi en sokratisk holdning som vektlegger det å frembringe nye spørsmål

minst like mye som det å gi autoritative svar. Det er nok mye av grunnen til at Diderot ble kalt «Sokrates» av sine filosofvenner. Han likte dette tilnavnet, som også passet til hans øvrige filosofiske og litterære virksomhet. For som Diderot var meget klar over: Opplysning fører til nye spørsmål, og dermed til ny uvitenhet. Opplysning er derfor ingen prosess som på ett tidspunkt når sitt endelige mål.

DET HAR SPØKEFULLT vært sagt at mens tyske filosofer alvors- tungt spør «Hvorfor?», spør franske filosofer «Hvorfor ikke?». Diderot tilkjennegir en slik lekenhet ved å prøve ut hypoteser på et originalt og eksperimentelt vis. Dette rynket Voltaire og flere andre opplysningsfilosofer på nesen av, siden ordet «hypotese» ble forbundet med løse spekulasjoner som ikke ga grunnlag for kunnskap, og derfor ble ansett som noe uvitenskapelig. Selveste Isaac Newton hadde jo forkynt at han ikke befattet seg med hypoteser!

På metafysikkens område utforsket Diderot en **metafysisk materialisme**, noe som også falt Voltaire og hans likesinnede tungt for brystet. Faktisk var det langt på vei uenighet om metafysikk som splittet opplysningsfiloso-

2 Metafysisk materialisme

Tanken om at universet og mennesket består av én substans – materie – i motsetning til dualisme, som antar at mennesket har to komponenter: ånd og materie [kropp]. Metafysisk materialisme antar at alt i universet er stofflig (materielt) og at det åndelige er funksjoner eller produkter av materien. Alt som skjer kan forklares ut fra materien og dens egenskaper, alle kvalitative forskjeller kan føres tilbake på kvantitative osv.

[Kilde: Store Norske Leksikon]

fene i en moderat og en radikal fløy. Som anfører for den moderate fløyen holdt Voltaire fast ved den sedvanlige metafysiske dualisme, der menneskets sjel har status som en egen «substans», uavhengig av legemet og all annen materie. Mens Diderot gjorde seg til anfører for en radikal fløy som mente at det sjelelige kun er et biprodukt av materien. Slike tanker underminerte troen på et etterliv og en udødelig sjel, og var ifølge Voltaire skadelige for opplysningsens sak.

Hva var så denne opplysningsens sak, ut over det å fremme de ideer om religionsfrihet og toleranse og fremskritt som *Encyklopedien* målbar? Jo, det var å bevege konger og keisere til å gjennomføre reformer i henhold til disse ideene. Men etter hvert som det ene overtalelsesforsøket etter det andre strandet, mistet Diderot og hans krets av radikale tenkere troen på at dette var veien å gå.

Diderot gjorde selv et forsøk på å få Katarina den store av Russland til å vise i praktisk politikk at hun var den

opplysningens venn hun gjerne fremsto som. Hun hadde jo kommet Diderot til unnsetning da han satt som trangest i det under arbeidet med *Encyklopedien*, ved å ansette ham som sin bibliotekar (mot å få overta biblioteket hans etter hans død).

Når hun så inviterte ham til sitt hoff i St. Petersburg, fant Diderot, som ellers knapt beveget seg utenfor Paris, det bryet verdt å foreta denne strabasøse reisen.

Men etter en rekke samtaler kjølnet deres gjensidige beundring. Slik Voltaire hadde erfart med den like opplysningsvennlige prøysserkeiseren Fredrik den store, fant keiserinnen at avstanden mellom opplysningstenknings vyer og praktisk politikk var altfor stor.

ETTER DISSE NEDTURENE fant Diderot og hans krets liten grunn til å gå stille i dørene på metafysikkens område. Det gjaldt også i spørsmålet om menneskets natur – et tema som fikk fornyet aktualitet på grunn av en omfattende kolo-

► nisering og mange oppdagelsesreiser. En strøm av reise-skildringer kunne berette om så vel edle nordamerikan-ske indianere som halv-nakne tahitikvinner som «helt naturlig» bød på sex.

Alt dette egget fantasilivet og satte den moderne sivilisasjon i et relieff. Var denne et så uomtvistelig gode som man helst ville mene? Viste ikke møtet med hittil ukjente, «primitive» folkeslag at vår moderne sivilisasjon snarere hemmer enn fremmer det som er sunt og naturlig?

Diderot hadde nok sans for Rousseaus forestilling om den edle villmann. Men siden han i større grad anså mennesket som et sosialt vesen, mente han at det ligger til vår natur å utvikle en sivilisasjon. En sivilisasjon er følgelig et gode så fremt den utformes i pakt med menneskets natur – som etter diverse antropologiske funn å dømme måtte være universell. Dermed burde det være mulig å utvikle en universell etikk, tuftet på så vel en fornuftsbasert dydslære (noe Diderot var svært opptatt av) som på en filosofisk materialisme der religiøse forklaringer ikke har noen plass.

Faktisk formulerte flere i Diderots krets en utilitaristisk rasjonalisme basert på Spinozas prinsipp om at vi alle søker mest mulig lykke og minst mulig smerte. Følgelig bør vi maksimere den totale lyst eller nytte i samfunnet, og minimere smerte. Denne grunntanken – som skulle bli

sentral i britisk moralfilosofi – har en brodd mot store sosiale forskjeller, i og med at hver enkelts lyst og smerte da må telle likt. Akkurat det hadde Diderot sans for. Men som den sokratiker han var, fant han det altfor reduksjonistisk å koke hele etikken ned til ett eneste grunnprinsipp om lyst og smerte.

HVOR LIVSFJERN og samfunnsundergravende opplysningstenkningen enn gikk for å være, evnet den i lengden å gjøre en forskjell. Dens ideer spredte seg med nærmest uimotståelig kraft til resten av Europa og over Atlanten. Den hadde stor innflytelse på den amerikanske revolusjonen av 1776, selv om uavhengighetserklæringen etter Diderots og andres mening ikke gikk langt nok. Den lot jo slaveriet bestå, og begrenset ikke i tilstrekkelig grad sosiale forskjeller.

Like fullt var denne skjellsettende begivenheten en god indikasjon på at den «tenkningens revolusjon» som opplysningstenkningen sto for, så visst kunne nedfelles i praktisk politikk.

Videre lesetips

Litteraturviteren og forfatteren Anne Beate Maurseth har skrevet en god bok om Diderot, *Opplysningens sjonglør. Denis Diderot 1713–1784* (Humanist forlag 2005). Den lar seg fint lese av den interesserte allmennhet og er hovedkilde til min artikkel.

Jonathan Israel, historieprofessor ved Princeton-universitetet, har i de senere årene skrevet bindsterke verk om opplysningstiden, samt den mer overkommelige boka *A Revolution of the Mind. Radical Enlightenment and the Origins of Modern Democracy* (Princeton University Press 2010). Her tematiseres ikke minst kontroversen mellom Voltaire og Diderot.

Av Diderots egne verker foreligger romanen *Fatalisten Jacques og herren hans* i norsk oversettelse (Bokvennen forlag 1998). Ifølge Milan Kundera er dette en av de største romanene fra 1700-tallet som fremdeles bør leses.

Tidligere er også romanen *Rameaus nevø* og skriftet *Paradoks om skuespilleren* blitt oversatt til norsk, men er ikke lenger å få kjøpt. Begge finnes på bokhylla.no.

Ellers kan det nevnes at Diderots religionskritiske fortelling *La Religieuse (Nonnen)* ble filmatisert i 1966 av franskmannen Jacques Rivette. Filmen provoserte den katolske kirken så kraftig at den ble forbudt. I 2014 kom en nyinnspilling med samme tittel i regi av Guillaume Nicloux. Begge filmer finnes på dvd, men kun med engelske undertekster.

«Om du tror på Allah,
Jesus, evolusjonsteori –
– eller parallelle universer, –
– er det bare én ting
vi alle vet helt sikkert.

Hva er det?

At livet er ... nå.»

Skam sesong 3, episode 10



01

Norsk innsats mot vold i Bulgaria

Norske EØS-midler brukes til innsats for menneskerettigheter i et av EUs fattigste medlemsland.



Hva er menneskerettigheter?

Leder for Menneskerettighetsakademiet, **Lillian Hjorth**, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

I 2011 vedtok Europarådet «Konvensjonen om forebyggelse og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner», den såkalte Istanbul-konvensjonen. 22 av Europarådets medlemsland har så langt forpliktet seg til å følge konvensjonen. Norge har signert, men enda ikke ratifisert avtalen.

SELV OM BULGARIA heller ikke har forpliktet seg juridisk til konvensjonen, er imidlertid situasjonen for vold i nære relasjoner og kjønnsrelatert vold for første gang kartlagt i landet. En landsomfattende intervjuundersøkelse er gjennomført, i tillegg til egne studier blant den store rom-minoriteten. Politifolk og sosialarbeidere, samt ansatte på krisesentre for barn og voksne er intervjuet om hva de mener om forholdene. Også mange ofres erfaringer og meninger er nedtegnet.

Resultatet er ikke uventet nedslående. Studien bekrefter at det er liten grad av bevissthet om problemene. Selv om en tredjedel av alle kvinnene, og en fjerdedel av mennene, svarer bekreftende på direkte spørsmål om de har blitt utsatt for fysiske, seksuelle eller psykiske voldshendelser fra partner, eks-partner eller andre i familien i løpet av livet, er andelen som er klar over at de har vært ofre for kjønnsrelatert vold

og vold i nære relasjoner, mye lavere.

Selv om mannlige ofre er flere enn forventet, er kvinner likevel mye mer sårbare fordi de oftere lider under flere former for vold, samt gjentatte og systematiske handlinger. Romkvinner er aller mest utsatt. Nær halvparten av dem rammes av vold. Som en krisesenteransatt uttalte det: – For dem (roma, red. merk.) eksisterer ikke «vold i hjemmet». For dem er det helt normalt. Det er en del av kulturen.

Årsakene til voldsbruken er mange og sammensatte og berører både barn, voksne og eldre. Seksuelle minoriteter er en særlig utsatt gruppe. Arbeidsledighet, fattigdom, rusmisbruk og andre sosioøkonomiske faktorer forklarer mye, men også tradisjonelle kjønnsrollemønstre, tvangsekteskap og kulturbestemte adferdsmønstre er viktige faktorer.

«Kartlegging av kjønnsrelatert vold og vold i nære relasjoner bekrefter at volden berører mange»

MÅLET MED STUDIEN har vært å gi bulgarske myndigheter kunnskap om situasjonen på bakken slik at de kan utvikle bedre virkemidler for å redusere volden og hjelpe ofrene.

Det er norske midler som har finansiert kartleggingen i Bulgaria. Helt siden 1994, da Norge ble en del av det europeiske økonomiske samarbeidet, har norske myndigheter overført prosjektstøtte til fattige EU-land. EØS-avtalen er hovedfundamentet i Norges samarbeid med EU og sikrer fri bevegelse for personer, varer, tjenester og kapital. Norske bedrifter får adgang til et marked med over 500 millioner mennesker. Men avtalen inkluderer også et solidarisk prosjekt; en felles målsetting om å redusere sosiale og økonomiske ulikheter i Europa. EØS-midlene er Norges bidrag til dette. Da Bulgaria ble EU-medlem i 2007, ble

01 Målet med studien har vært å gi bulgarske myndigheter kunnskap slik at de kan hjelpe.

også dette landet omfattet av ordningen. I dag er det bare Polen, Romania og Ungarn som mottar mer støtte enn Bulgaria. I tillegg til innsats mot vold og å bedre situasjonen for rom-folket, støttes reformer innen justissektoren, som bekjempelse av organisert kriminalitet og menneskehandel.

For norske myndigheter er det et mål at EØS-midlene skal styrke samarbeidet mellom Norge og mottakerlandene. Selv om det er organisasjoner i landene som mottar midler som har hovedansvaret for prosjektene, oppfordres de til å finne norske partnere. I dag er derfor en rekke norske organisasjoner, bedrifter, forskningsinstitusjoner, offentlige etater og andre, engasjert i ulike aktiviteter rundt omkring i Europa. ➤



01

- Prosjektene dreier seg om alt fra innovasjon og forskning, sosial inkludering og fattigdomsbekjempelse, miljø, klima og kultur til utvikling av sivilsamfunnet og godt styresett.

Når det gjelder den bulgarske kartleggingen, er det den frivillige organisasjonen Partners Bulgaria Foundation som har drevet prosjektet, i samarbeid med Center for the Study of Democracy, et uavhengig forskningsinstitutt. Menneskerettighetsakademiet har vært norsk partner, mens en forsker fra Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress (NKSPTS) også har bidratt med norske erfaringer.

HVA HAR SÅ ET ØST-EUROPEISK, mindre velstående EU-land som Bulgaria å lære av Norge når det gjelder å bekjempe kjønnsrelatert vold og vold i nære relasjoner? Sannsynligvis en hel del. I dag er det snart førti år siden kvinnebevegelse, forskere og frivillige organisasjoner satte vold i hjemmet på dagsorden i Norge. Fra å omtales som en typisk «kvinneresak» anerkjennes i

«Fra å omtales som en typisk «kvinneresak» anerkjennes i dag slik vold som et samfunnsproblem som blir tatt på det største alvor»

dag slik vold som et samfunnsproblem som blir tatt på det største alvor og som berører både helsevesen, kriminalpolitikk og utdannessystemer. Den første nasjonale handlingsplanen kom i 2000 og har vært etterfulgt av flere. Selv om situasjonen i Norge langt fra er perfekt finnes mer kunnskap og en større bevissthet enn tidligere. Tiltak for å hjelpe ofrene er også blitt bedre. Krisesenterbevegelsen har samlet mye erfaring. I 2010 ble det lovpålagt for kommunene å beskytte

01 Rom-kvinner er aller mest utsatt, nær halvparten av dem rammes av vold.

voldsofre, og i dag finnes nær 50 krisesentre rundt om i landet.

Kartleggingen av kjønnsrelatert vold og vold i nære relasjoner i Bulgaria bekrefter at volden berører mange og at den påvirker samfunnet svært negativt. Det er nå opp til bulgarske myndigheter å sette problemet høyere opp på dagsorden og utvikle effektive virkemidler. Det handler om likestilling og menneskerettigheter. Sentralt i arbeidet blir å fordele nye EØS-midler til aktører som skal gjøre jobben på bakken – forhåpentligvis i samarbeid med norske partnere. Kursing og holdningsskapende kampanjer må gjennomføres, krisesentrene styrkes og koordineringen mellom offentlige etater forbedres. For fakta om situasjonen er nå på plass. Nye midler fra Norge vil ta arbeidet enda noen skritt videre.

Bli med på årsmøte!

Lokallag i Human-Etisk Forbund driver med et vidt spenn av aktiviteter – både seremonier, møteaktiviteter og politisk lobbying, blant annet.

Er du nysgjerrig på hva som skjer lokalt i Human-Etisk Forbund der du bor? Kom på årsmøtet, så kan du være med å påvirke aktiviteter og beslutninger. Kanskje har du til og med lyst til å være med i styre og stell? Men nb, ingen blir valgt uten å ha blitt spurt.

Som medlem er du hjertelig velkommen til å delta og å stemme på lokallagets årsmøte. Årsmøtene avholdes i alle Human-Etisk Forbunds lokallag, over hele landet, i løpet av januar eller februar.

Fylkeslagene avholder sine årsmøter innen mars måned.

For tid og sted for ditt lokallag: se **human.no** og velg ditt fylke.

Nysgjerrig på hva som skjer på Human-Etisk Forbunds landsmøte?

Forbundet er organisert som et medlemsdemokrati, hvor ideen er at alle medlemmer skal ha lik mulighet til å være med på å avgjøre det som angår fellesskapet. Landsmøtet er forbundets høyeste myndighet og avholdes hvert andre år.

Landsmøtet avholdes i år 9.-11. juni.

Landsmøtet har som oppgave å bestemme hovedlinjene i forbundets politikk. Landsmøtet behandler også årsberetning og regnskap; velger blant annet hovedstyre med leder, nestleder og økonomileder, samt fastsetter medlemskontingent.

Som menig medlem har du rett til å overvære landsmøtet som observatør. Går du på årsmøtet i ditt lokallag kan du være med og påvirke landsmøtet.



Det er ikke nok å være en godhjertet person med velmente intensjoner. For å kunne ta gode moralske valg er det også nødvendig å være etterrettelig og sannhetssøkende.

EN MORALSK PLIKT Å BRUKE HODET



T Norunn Kosberg, filosof og forfatter

moralsk gode avgjørelser. Og det *ikke* å ta stilling kan bli like galt. Det er ikke nok lenger å være en godhjerta person med gode intensjoner.

Etikken blir mer komplisert når verden blir mer kompleks. For å ta gode moralske avgjørelser kreves det at vi setter oss inn i kompliserte problemstillinger. Hva skal vi for eksempel mene om genredigert mat, terapeutisk kloning og genterapi på embryo? Er det uetisk og risikabelt, og derfor best å forby? Eller er det omvendt: – Er det uetisk *ikke* å bruke genterapi på et embryo hvis dette kan forhindre alvorlige sykdommer hos barnet det skal bli? I dag kreves det mer av oss enn før for å kunne ta

PÅ MANGE MÅTER vil den som ikke er redelig, etterrettelig og sannhetssøkende – vi kan kalle det smart eller intelligent – også være umoralsk. Derfor skremmer det oss når den som skal lede verdens mektigste land virker fullstendig uinteressert i kunnskap og sannhet. Han er blitt tatt i løgn etter løgn, men nekter for å ha sagt ting, selv når det finnes lydopptak. Han unnlater å ta på alvor viktige moralske utfordringer i tiden, blant annet har han avvist at klimaendringer er en trussel, og har sagt at han vil vrake alle klimaavtaler som ikke er fordelaktige for USA.

Har vi fått en «postfakta-verden» når mektige personer kommer med utsagn som beviselig er løgner? I så fall er verden også blitt post-moral.

Når det er over og ut med sannhet og etterrettelighet, er det også ute med moralen. ➤

01 GMO – genmodifiserte organismer – og det multinasjonale såfrøelskapet Monsanto er blitt et hatobjekt for en del miljø- og antiglobaliseringsaktivister. Motstanden mot GMO-mat er velment, men hvor kunnskapsbasert er den?

► I skarp motsetning til dagens statsledere mente Platon at de som skal styre må være «filosof-konger». Definisjonen på en filosof i Platons forstand er en som elsker kunnskap; en venn av visdom; en som søker kunnskap. For å kunne leve gode liv, må menneskene styres av sannhetssøkerne, de som er i stand til å få innsikt i *det gode* – altså må vi styres av filosofene. Platon formulerte dette prinsippet slik: «Enten må kongene bli filosofer, eller så må filosofene bli konger.» Det er den som søker og elsker kunnskap som skal herske over de andre.

VI ER FOR TIDEN svært langt unna å bli styrt av filosofikonger, men vi må likevel ikke gi opp å insistere på kunnskap og sannhet. Som Aristoteles understreket er tenkeevnen eller intellektet vår fremste menneskelige kvalitet. Og fordi mennesket, ifølge Aristoteles, er det eneste vesenet i naturen som har tenkeevne eller rasjonalitet, er denne egenskapen det genuint menneskelige som må dyrkes. For å utvikle oss med de evner vi er utstyrt med, kreves det utdanning og selvutvikling.

Imidlertid har ikke alle ideologier og strømninger i tiden vært like positivt til kunnskap og refleksjon. Kristen tro innebærer tradisjonelt i større grad å godta uten å stille kritiske spørsmål, å akseptere uten å vurdere om det man skal godta er sant eller usant, for det å tro uforbeholdent er en moralsk dyd. Jesus sier ifølge Bibelen: «Uten at dere vender om og blir som barn, kommer dere ikke inn i himmelriket» (Matt 18,3), og små barn tror jo gjerne det de blir fortalt uten å stille kritiske spørsmål. På dette punktet skiller kristendom seg fra human-etikk. Human-etikken ser det som en forpliktelse å søke kunnskap og å gjøre egne vurderinger. Human-etikken krever at vi er etterrettelig, sannhetssøkende, hvor en religiøs etikk tradisjonelt i større

«*Når det er over og ut med sannhet og etterrettelighet, er det også ute med moralen*»

grad har betonnet lydighet og underkastelse som en målestokk på hengivenhet til Gud.

HUMAN-ETIKKEN MÅ INSISTERE på sannheten, fordi det såkalte *postfaktuelle* samfunnet er livsfarlig og umoralsk. Det nye *Nordisk humanistmanifestet 2016* understreker også kritisk undersøkelse og kunnskapsbasert argumentasjon som humanismens idémessige fellesgrunnlag, og oppfordrer til «kritisk granskning av alle ideer og oppfatninger, også våre egne». Skal vi ta dette må alvor må vi alle vokte oss for mekanismene bak dumskapen.

Vi er for eksempel alle mer eller mindre utsatt for «bekreftelsesskjevhet» (*på engelsk: confirmation bias*) – det at vi søker informasjon som bekrefter antakelser vi har i utgangspunktet. Sosiale medier, som for mange nå er den primære nyhetskilden, fungerer som ekkokammer av mennesker lik oss selv som forer oss med slikt som gjør at vi føler oss bedre, uavhengig av om dette er sant eller ikke.

Klimafornektene velger å lytte til dem som sier det de liker, i stedet for å endre adferd. Når vi lever og forbruker, liker store hus og raske biler, flyreiser og forbruk, vi vil fortsette med dette. De som sier at dette ikke kan fortsette ønsker vi ikke høre på. Det er fordi det oppstår et ubehag når verdiene våre ikke samsvarer med de faktiske handlingene våre. *Kognitiv dissonans* er det psykologiske fenomenet som forklarer at disharmonier mellom handling og verdier søkes

utjevnet: Hvis vi ikke endrer vår handling i tråd med de verdiene vi forfekter, må vi finne måter å forsvare handling vår på. En metode er å bestride fakta. Når vi kan tenke at klimaproblemene ikke skyldes vår levemåte, vil ikke vår levemåte være noe problem. Å benekte fakta fjerner ubehaget.

Så hva skal du mene om genredigert mat eller terapeutisk kloning? Sett deg inn i de vanskelige problemstillingene! Gå inn i din tid! Visste du at kloning av celler kan være svært nyttig i arbeidet med å utvikle nye behandlingsformer mot enkelte sykdommer? Eller at bruk av genmodifisert (GMO) mat kan hjelpe fattige land hvis de kan dyrke genmodifiserte planter som er resistente mot sykdom og skadedyr? For eksempel kan den genmodifiserte, vitamin A-berikede rissorten Golden Rice bli en av de mulige løsningene på problemet med vitamin A-mangel. Mellom 250 000 og 500 000 barn blir blinde hvert år på grunn av vitamin A-mangel, og halvparten av dem dør, ifølge Verdens helseorganisasjon. Hvis det er riktig at utviklingen av Golden Rice vil redde millioner av barn, er det da motstanden mot genmodifisert mat som er skadelig? Eller er genmodifisering av mat livsfarlig tukling med naturen, siden det ikke er klart om bruken er skadelig for miljøet og folkehelsen på lang sikt, som motstanderne mener? Selv om et fenomen er komplisert og omstridt kan vi ikke bare avvise det. Vi må sette oss inn i problemstillingene.

Så komplisert har verden blitt at vi alle må bli filosofikonger for å ta gode informerte valg.

Tips for videre lesning

Her kan du bli informert om etiske problemstillinger knyttet til bioteknologi på mennesker, dyr, planter og mikroorganismer: www.bioteknologiradet.no



NYDELIG
INNBUNDET I
STOFF

MINUTTER

Minutter, kanskje timer
av din egen eksistens

som du har glemt,
men som jeg

husker. Du lever
et hemmelig liv

i en annens minne.

TOR ULVEN

Kjærlighet. En dikterisk hyllest inneholder dikt av blant andre Tarjei Vesaas, Åse-Marie Nesse, Jon Fosse, Stein Mehren og Marie Takvam.

Den store kjærligheten, den berusende forelskelsen, den modne kjærligheten, elskoven, romantikken, ømheten, svermeriet. La oss feire kjærligheten i alle dens former! I denne boka hylles kjærligheten av våre beste diktere.

KJÆRLIGHET En dikterisk hyllest (Hardcover med stoff-innbinding) **Kr 224 for HEF-medlemmer** (fullpris kr 299)

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ

facebook

OG FØLG OSS PÅ

twitter

Jeg ønsker å bestille stk *Kjærlighet* à kr 224 for HEF-medlemmer (fullpris kr 299)
Jeg ønsker å bestille stk *Mobbekboka* à kr 224 for HEF-medlemmer (fullpris kr 299)
Jeg ønsker å bestille stk *KonspiraNorge* à kr 127 for HEF-medlemmer (fullpris kr 169)

NAVN:.....
ADRESSE:.....
POSTNR./STED:.....
E-POST:.....
UNDERSKRIFT:.....



ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERES AV
POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

EN SAK FRA HUMANIST

Denne anmeldelsen ble opprinnelig publisert på Humanist.no – tidsskrift for allmenn livssynsdebatt



Å SETTE VERDEN I BRANN

Bjørn Stærk

(Humanist forlag, 2015)

Tor Edvin Dahl

[f. 1943] debuterte som forfatter i 1968 og har siden skrevet bøker i mange genrer. Et tema han har vendt tilbake til er sin kristne oppvekst, sist i *Vi som ikke kommer til himmelen*.

Boken ble anmeldt av Levi Fragell på Humanist.no

Ateistens Jesus – vismann uten korset

Ateisten Bjørn Stærk har skrevet bok om Jesus. Resultatet er omtrent så langt fra nyateisme man kan komme.

Et stykke ute i Bjørn Stærks *Å sette verden i brann* begynte jeg virkelig å lure: Er mannen i ferd med å gjøre helomvending? Kommer han til å si: Jeg var kristen, så ble jeg ateist, men nå – når jeg har fått tenkt meg godt om – tror jeg jommen jeg skal bli kristen igjen!

Sånn går det ikke, men det er flere kapitler i denne ivrige og kunnskapsrike vandringen rundt i de troendes univers der både Jesus og hans etterfølgere får tommelen opp.

Til dels på overraskende steder. Som når Stærk skriver om kvinner. De har spilt en sentral rolle i kirkens historie, ingen tvil om det. Vi ser dem komme i flokk og følge inn i kirkerommet. Med bøyde (ofte også tildekkede) hoder har de fylt benkeradene og lyttet. Vært trofaste tjenerinner, strikket, bakt, pleiet, betjent basaren, gjort en innsats i det stille.

Men Stærk beriker bildet med refleksjoner over Jesu androgyne personlighet og de mange kvinnene som *ikke* bøyde hodet. Kinamisjonæren Marie Monsen er en dame Stærk virkelig har falt for. «Den tøffeste av de tøffe», kaller han henne. Selvstendig, sær, sta og uredt. Gikk sine egne veier i mer enn én forstand. Kolliderte med mannssamfunnet på dets mest patriarkalske, men lot seg ikke skremme. Ja, vi møter en veritabel hær av opprørske kristne kvinner før forfatteren går videre i sine refleksjoner om liv og lære i kirken.

STÆRK FORSTÅR store deler av kristendommens historie som dramatiske pendelsvingninger. Det ene ytterpunktet er de som tenner en fakkell – som Frans av Assisi og Hans Nielsen Hauge, personer som skaper røre og begeistring, men gjerne også kaos og elendighet – og de som strever så godt de kan med å hale inn og stramme til, holde kvinnene nede, stoppe sosiale opprør, organisere og systematisere. Han beklager for eksempel sterkt at kongen og kirkens ledere sørget for å knekke mannen Hans Nielsen Hauge og hans blanding av dristig gründervirksomhet, streng arbeidsmoral og ivrig gudfryktighet. Men Stærk blir også skremt av ildspåsetternes kompromissløshet. De blir lett som Ibsens Brand i sitt strev etter å være noe fullt og helt.

Det kanskje mest overraskende med Stærks bok er at nettopp kjernen i det kristne budskapet – om synd, soning og tilgivelse – får så mange godord. Via den engelske apologeten og forfatteren G.K. Chesterton kommer han fram til at synd er et høyst nyttig begrep. Diskusjonen her er åpen og utfordrende. Også tilgivelsen er viktig. I samme slengen retter Stærk hard kritikk mot ateister som ser sin overbevisning som veien til et fritt liv med mye moro og fyrverkeri.

Litteraturhenvisingene bak i boka forteller sin egen historie. Stærk har funnet fram til kristendomsformer, trosretninger og troende som ikke blir så ofte diskutert. Riktig-

nok er han innom mange av de sentrale figurene – som Augustin, Thomas Aquinas og Martin Luther. Men det er ikke de som først og fremst har fanget hans interesse. Derimot legger han ut om den katolske kirkens syv døds synd. Her er det mye bra, mye å ta til seg, og mye å lære.

STÆRK VIER STOR oppmerksomhet til lavkirkelige og pietistiske bevegelser som anabaptistene og pinsevennene, og religiøse fenomener som nok ligger på kanten av det kristne, som Jehovas Vitner og mormonene. Han har funnet interessante trekk i alle disse bevegelsene. Og når han kommer til Frelsesarmeen, blir han direkte panegyrisk. Frelsesarmeen begynte som en av disse faklene Stærk skriver om: noe nytt og dristig, en helt annen måte å tenke kristendom på. Ikke ydmykhet og beskjedenhet og fromhet, men krig! Kamp, soldater, kanoner, kuler og krutt! På denne uredde, folkelige måten appellerte de ikke bare til grupper som sto fjernt fra kirken, men fornyet det sosiale arbeidet.

Overraskende er det kanskje at Stærk i gjennomgangen av den protestantiske kirken knapt nevner skikkelser som Grundtvig og Kirkegaard, figurer man kunne tro at han hadde mye til felles med. Akkurat som han er temmelig uinteressert i lidende kjettere og ilske domsprofeter. Han er i det hele tatt lite interessert i å slå opp alle-rede åpne dører, og langt mer

opptatt av å gi ros der han synes ros er fortjent, eller å finne ideer og holdninger som det kan være verdifullt å tenke mer på.

Slik sett er denne boka historien om den en gang troende som ser seg tilbake. Han rekker ut en humanistisk hånd, påpeker at det opp gjennom historien er blitt reist spørsmål i den religiøse sfæren som er relevante og utfordrende også for den rasjonelt tenkende intellektuelle. *Å sette verden i brann* er minst av alt et oppgjør med religion og kristendom, det er tvert imot innledningen til en samtale, med utveksling av tanker og ideer.

IGJEN OG IGJEN blir Stærk begeistret når han diskuterer kjente og mindre kjente Jesus-ord. Nettopp ved å frata mannen både Messias-kappen og ærestittelen Guds sønn, blir det mulig for Stærk å vise hvor klok Jesus var. Og ikke minst – hvor revolusjonerende og ytterliggående. Stærk er og forblir en beundrer av folketaleren, refseren og medmennesket Jesus. Han understreker Jesu radikalitet, men greier samtidig å nyanseere der andre bare ser myten – som i diskusjonen rundt utdri-velsen av tempelet. Både dueselgerne og pengevekslerne hadde gode grunner for å være der de var, arbeidet deres var direkte knyttet til de ritene som ble utført. Var Jesu angrep på dem rett og slett urettferdig?

MEN ENDA SÅ MYE Jesus engasjerer ham, lykkes Stærk ikke i det prosjektet som driver store deler av boka: Gjennom en moderne versjon av Jesus ønsker han å gjøre Jesus levende som et fenomen i nåtida. Denne versjonen er den merkelige Mona, som dukker opp på Sentralbanestasjonen og samler rundt seg en broket forsamling av samfunnets utstøtte.

De avsnittene der han skildrer hvordan Mona møter politikere, mediefolk, troende og ikke-troende, er ofte bygget på hendelser fra Jesu liv. Men moderniseringen får noe tvungent over seg. Mona irriterer mer enn hun utfordrer.

I sitt forsøk på å finne ut hvem som er dagens fariseere og skriftlærde, hvem som er tollere og syndere, viser Stærk at det ikke er så lett å flytte noe som tilhører en historiske virkelighet inn i vår verden. Så mye av det han beundrer hos Jesus, blir borte når Mona skal provosere de som i dag sitter med fortolkningsmakten. Der vi kan se en sammenheng i Jesu virke, blir Monas forskjellige opptredener mer eller mindre absurde performance-forestillinger uten mye indre logikk.

DET ER IKKE SÅ FARLIG. Det beste ved denne boka er at den er et sterkt personlig bidrag til den religiøse – og etiske – samtalen. Målet er ikke å finne ut hva vi alle kan være enige om eller hva som bør være en felles plattform.

Stærk er ateist og stolt av det. Ikke et øyeblikk tviler han på at han har rett – mens de som tror, enten de tror på Jesus eller Muhammed eller Jahve, tar feil. Men gjennom sine observasjoner av mindre kjente kirkehistorisk stoff og i sine nyanserterte kommentarer til selv de underligste religiøse påfunn, demonstrerer han en åpenhet og en lærevillighet som driver ham til å si at han slett ikke er blant dem som tror religionens dager er over. Til det har de troende altfor mange gode kort på hånden!

Stærk viser for eksempel til hvordan pinsebevegelsen internasjonalt har demonstrert en fabelaktig evne til å forme sitt eget budskap inn i lokale trosforestillinger og samfunnsforhold. De dekker behov som sekulariseringen ikke greier å dekke. Fornuft og kunnskap mangler ofte

den glød og kraft som har drevet de religiøse fornyerne. Selvfølgelig ville forfatteren foretrukket at alle med tid og stunder ble enige med ham, men han ser at virkeligheten er mer komplisert. Når han gjør opp regnskapet, er det to hovedgrunner til at han vender Jesus og troen ryggen. For det første nettopp det at det er en *tro*. Et krav om å godta – bare fordi Gud sier han er Gud og derfor har rett! Religionen burde i stedet bygget på tillit – på garantier som er mer enn ord om at alle som ber, vil få. Den burde vært et likeverdig forhold, slik våre venner vinner vår tillit ved at de demonstrer at de er vår tillit verdig. Men i stedet kommer Jesus med sitt krav om tro. Tror du på meg? Ja, så har din tro frelst deg!

Stærks andre kritiske punkt henger sammen med dette. Religionen presenter seg som en åpenbaring av det vi ikke vet noe om. Den presenterer en helhet, et system som i mange deler kan være logisk og gi ny innsikt, men som i andre deler kan være vanskelig å svelge. Likevel forlanges det at vi skal nettopp det – godta helheten. Vi kan ikke bare beundre den katolske kirkens sosiale budskap, vi må samtidig

akseptere dens lære om homoseksualitet, prevensjon og sølibat.

HER KAN MAN INNVENDE at det er svært mange innenfor den katolske kirken som nettopp forkaster eller overser det de synes er urimelig. Men Stærk har rett i at de fleste religionene er grunnleggende kompromissløse. De oppstår i en historisk situasjon og utvikler sitt virkelighetsbilde innenfor denne rammen. Fordi det de formidler kommer fra Gud, blir det gjort gyldig for alle tider og alle slags forhold. I så måte er den enkelte religionen en pakke.

Det går selvfølgelig an, sier Stærk, å se på hele den religiøse basaren som en handlegate der man kan plukke litt her og der

og sette det hele sammen til et akseptabelt utvalg av ideer og innsikter. Men det er i strid med religionenes hovedtese: Vi, og bare vi, har sannheten! Vi har rett, de andre tar feil! Det vi fikk vite, der og da, er det vi må tilbake til!

Andre land, religioner og kulturer, og med dem, deres

konflikter og kriger, kommer oss stadig nærmere. Vi får konsekvensene inn i vårt eget land og vårt eget nabolag. Samtidig gjør den teknologiske utviklingen verden stadig mer omskiftelig. Så mye er helt annerledes enn før internett, før mobiltelefonen. Før vi ble gjort oppmerksomme på at vårt genmateriale kan forandres.

Det er viktigere enn kanskje noen gang å beskytte og forsvare grunnleggende verdier som likeverd og menneskeverd. Ikke bare det: Vi trenger et felles fundament. Men de ferdige løsningene der alle sider ved livet er inkludert, havner fort på kollisjonskurs med virkeligheten, enten de ble lansert for nærmere to tusen år siden eller de – som for eksempel marxismen – kom forkledd som vitenskapelige studier av økonomi, kapitalkrefter og samfunnsliv.

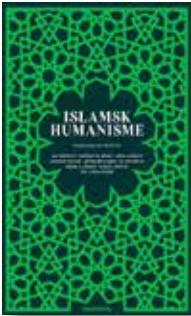
Kollisjonen må bare ende som en stillingskrig!

Dette blir det indirekte budskapet i *Å sette verden i brann*: Lytt til de som er uenige med deg. Forstå dem, lær av dem! Da blir toleranse noe annet enn et skuldertrekk.

Tor Edvin Dahl

EN SAK FRA HUMANIST

Denne anmeldelsen ble opprinnelig publisert på Humanist.no – tidsskrift for allmenn livssynsdebatt



ISLAMSK HUMANISME

Linda Noor, Ellen Reiss (red.)

Moment forlag (Minotenk/Frekke forlag) 2016

Sylo Taraku

{f. 1973} kom til Norge som flyktning fra Kosovo tidlig på 1990-tallet. Han er statsviter og har blant annet vært generalsekretær i NOAS, underdirektør i UDI og generalsekretær i LIM {Likestilling, Integrering, Mangfold}. I dag er han rådgiver i tankesmien Agenda.

Islamskritikk fra norske muslimer

Antologien *Islamsk humanisme* er et forsøk på å bygge en bro mellom islam og det moderne. Denne brobyggingen er viktigere enn noensinne.

I dag forbinder mange islam med vold og intoleranse, og i Europa er skepsisen mot islam og muslimer økende. Unge muslimer tiltrekkes av radikale fortolkninger og voldelige grupperinger, både i muslimske land og i Vesten. Årsakene er sammensatte og det er ikke like ille alle steder, men det er ingen tvil om at bakstreverske og til dels militante islamister i for stor grad får sette dagsordenen. Det er en svært ubehagelig situasjon å være i for vanlige muslimer, som tross alt er flertallet, og ønsket om å ville renvaske sin religion er lett å forstå.

For disse er det selvfølgelig fristende å forsvare islam gjennom å referere til «snille» koranvers og utdefinere alle muslimer med ekstreme holdninger. Men problemet blir ikke borte samme hvor ofte man sier at terror og undertrykkelse i islams navn «har ingenting med islam å gjøre».

Slike påstander tilbakevises nemlig raskt av for eksempel holdningsundersøkelsene utført av Pew Research. De som målbærer ekstreme holdninger er dessverre ikke marginale, verken i muslimske land eller blant diasporamuslimer i Vesten.

Forsøk på å legge skylden for muslimske ekstremister på Vesten er heller ikke spesielt overbevisende. Slik reto-

rikk bidrar neppe til noe særlig annet enn å øke mistilliten ytterligere, og bekrefte ekstremistenes påstander om at de bare forsvarer seg.

En mer konstruktiv tilnærming er å se på hva muslimer selv kan gjøre for å slukke det den norske muslimen Usman Rana kaller «brannen i islams hus». Muslimer må dempe spenningene, og erstatte mistillit og hat med toleranse og {islamsk} humanisme.

Det er dette boken *Islamsk humanisme* prøver å gjøre.

DA JEG FIKK VITE om denne bokutgivelsen ble jeg begeistret. Endelig kommer norske muslimske stemmer på banen med en bok som nyanserer debatten om islam, tenkte jeg. Dette er spesielt viktig etter Hege Storhaugs enøyde bok *Islam, den 11. landeplage* {som undertegnede også har anmeldt i Humanist – se humanist.no}.

Tittelen *Islamsk humanisme* gjorde likevel at jeg nærmet meg boken med en viss skepsis: Er dette enda en enøyd bok om islam, bare at denne kun har det gode øyet åpent? I så fall er det ikke det vi trenger nå. Heldigvis gjør *Islamsk humanisme* min skepsis til skamme. Jovisst tar boken islam i forsvar mot unyansert kritikk, men boken er faktisk ganske selvkritisk. De muslimske

stemmene dyrker ikke offerrollen, men tar tak i utfordringene i islam på en seriøs måte. De problematiserer tolknings-tradisjonene, foreslår alternative måter å lese de hellige tekstene på, og har visjoner om et islam som kan forenes med sekularisme, demokrati og menneskerettigheter.

Man kan spørre seg hvor mye teologiske diskusjoner kan bidra til å bedre en situasjon som først og fremst er politisk, men det å utfordre tabuer og autoriteter innen islam inngår i en viktig kamp for mer ytringsfrihet og kritisk diskusjon i muslimske miljøer.

Slik Shoaib Sultan skriver i sin artikkel har diskusjonsrommet skrumpet inn i muslimske miljøer, siden de som tenker annerledes kan bli møtt med både verbal og fysisk maktbruk. I et slikt klima kan *Islamsk humanisme* forhåpentlig bidra til å gjøre diskusjonsrommet videre. Dessuten er den selvkritiske tilnærmingen i seg selv progressiv.

At det er to tidligere generalsekretærer av Islamsk Råd Norge, Lena Larsen og Shoaib Sultan, blant bidragsyterne, er i seg selv bemerkelsesverdig. Islamsk Råd er i dag paralyisert av interne konflikter, og dagens generalsekretær har vært mer opptatt av sertifisering av halaikjøtt {som rådet tjener

penger på} enn å ta opp viktige debatter.

I motsetning til enkelte av bokens bidragsyttere, erkjenner Lena Larsen at islam har et problem med menneskerettighetene: «Det er ikke til å stikke under stol at det finnes en rekke konfliktområder knyttet til forholdet mellom islam og de internasjonale menneskerettigheter, som likhet for loven for menn og kvinner, tros- og livssynsfrihet, minoriteters rettigheter og straffemetoder» {s. 38}.

Larsens poeng er at det finnes islamske argumenter for å slutte seg til menneskerettighetene. Hun tar utgangspunkt i shari- alovenes overordnede målsetting om å skape rettferdighet. Nye omstendigheter åpner muligheten for ny tolkningsargumentasjon og endring av normene for å oppnå de samme målene.

SHOAIB SULTAN ARGUMENTERER for sekularitet ut fra islamsk tradisjon, noe som er viktig i lys av radikaliseringsbølgen blant muslimske ungdommer som drømmer om en islamsk stat. Teokratier er antidemokratiske og tyranniske, men det er mulig å jobbe for at samfunnet blir «mer islamsk» innenfor demokratiske rammer.

Sultan inntar Jürgen Habermas' posisjon om en offentlig samtale der religiøse mennesker, inkludert muslimer, skal kunne påvirke samfunnet til å vedta lover som er i tråd med deres religion, men at begrunnelsen for dette må være ikke-religiøse.

Det er et viktig poeng, men må kanskje bety at de som for eksempel ønsker seg at skolen skal drive med kjønnsdelt undervisning ikke kommer seg så lett unna med bare å henvise til religionen sin, men forventes å bruke argumenter som også ikke-muslimer kan forholde seg til.

Det er lite kritikk mot Vesten i denne boken, men den lille kritikken som finnes kommer tydeligst frem i Sultans artikkel. Han kritiserer vestlig dobbeltmoral og understreker at menneskerettigheter, demokrati og sekularisme ikke kan pådyttes folk utenfra. Vestlige land har de siste årene gjort noen smertefulle erfaringer som langt på vei bekrefter Sultans poeng, men jeg ville også påpekt dobbeltmoralen som mange muslimer utviser når de kritiserer Vesten både for innblanding i muslimske

land og for ikke å foreta seg noe. Samme hva Vesten gjør blir det galt, kan det synes.

Linda Noor, som også er bokens redaktør, skriver innsiktsfullt og informativt om mekanismene bak radikalisering og terrorrekruttering. Noor problematiserer den muslimske gruppetenkningen som for eksempel viser seg i protestene mot kariatutegningene og påpeker at det er en overlappende sone mellom ikke-voldelig og voldelig salafisme.

Dette er viktig å få med seg for de som tar til orde for å alliere seg med «fredelige» salafister som for eksempel Islam Net i kampen mot radikalisering.

MEN HVA MED HUMANISMEN, da? Ordet «humanisme» brukes på mange forskjellige måter, men i denne sammenhengen er det snakk om en livsholdning der omsorgen for mennesket står sentralt. «Mennesket i sentrum», som det heter hos et visst norsk livssynssamfunn. Men humanismen finnes jo ikke bare i Human-Etisk Forbunds gudløse variant. For kristne humanister er mennesket skapt i Guds bilde, og Gud har derfor gitt oss menneskeverd.

I tradisjonell islam er det Gud som er i sentrum, ikke mennesker. Gud er en enehersker som har laget de evige {sharia} lovene. Derfor skal menneskene ikke lage egne lover, men bare tolke de de har fått fra Gud. For muslimer er Muhammed det perfekte mennesket, som man skal prøve å etterligne. Han tillegges mange gode egenskaper, og muslimer snakker gjerne varmt om hans rettferdighetssans, tålmodighet, omsorg for de fattige og så videre. Islam har selvfølgelig også sin variant av Den gylne regel, hos Muhammed formulert som «Skad ingen, slik at dere ikke skades».

Likevel kolliderer islams etikk kolossalt med menneskerettigheter. I *Islamsk humanisme* refereres det til den islamske lærde Mohsen Kadivar, som beskriver seks konfliktområder mellom islam og menneskerettigheter. Disse er manglende likhet mellom muslimer og ikke-muslimer, mellom kvinner og menn, mellom slaver og frie mennesker, mellom lekfolk og lærde muslimer i offentlige anliggender, samvittighets- og religionsfrihet versus forbudet mot frafall og utenomrettslige straffer,

brutale straffer og tortur. {s. 44.}

DET MÅ SIES AT ISLAM har manifestert seg ulikt gjennom historien og har også vist evne til å respektere minoriteter og leve harmonisk med andre religioner, men forskjellsbehandlingen og intoleransen i islam, slik den kommer til uttrykk i shari- alove, er uforenelig med humanistbegrepet.

Til syvende og sist er hva muslimer gjør viktigere enn hva islam sier, men det blir vanskeligere å fremme oppslutningen om menneskerettigheter hvis religionen står i veien. Derfor er det nødvendig med teologisk arbeid for en sterkere inkorporering av humanismen i islam. Og her er jo denne boken et bidrag.

Artiklene henvender seg vekselvis til majoritetsbefolkningen og muslimer, men det er klart at det er sistnevnte som vil ha mest nytte av å lese boken. For motivet er ikke bare å nyansere majoritetsbefolkningens syn på islam, den handler også - som det sies i forordet – om «definisjonsmakten, og kampen om hjerter og sinn».

ARTIKLENE HOLDER ujevn kvalitet. På den ene siden får vi Lena Larsens grundige gjennomgang av forholdet mellom islam og menneskerettigheter, en artikkel som kunne stått i et internasjonalt fagtidsskrift. I den andre enden er Umar Ashrafs ganske personlige «Mellom meg og Gud» som kunne stått på Si:D-spalten i Aftenposten: «Hvordan kan et gudfryktig menneske som kjenner sin plass i universet dømme sine medmennesker? Hvordan kan dette mennesket anklage andre og kaste skitt på dem?» {s. 119}.

Bokens styrke ligger ikke først og fremst i analysene, men i budskapet om nytenkning og tilpasning av islam til et liberalt samfunn. Og det trengs, for som Ali Chisti skriver i sin artikkel: «Den intellektuelle og åndelige kampen mot de som insisterer på en ekstrem tolkning av islam har aldri vært viktigere.»

Integrering av muslimer handler selvfølgelig om mye mer enn riktig tolkning av islam, men *Islamsk humanisme* legger et godt grunnlag for videre diskusjon om islams fremtid i Norge og Europa.

Sylo Taraku

Dette er en forkortet versjon av anmeldelsen på Humanist.no



HOVEDKONTOR

Brugata 19,
Postboks 9076
Grønland
0133 Oslo

Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:
www.human.no
Se også: facebook.no/
humanetiskforbund

FYLKESKONTORER

Østfold
Tlf 69 31 71 65
ostfold@human.no

Rogaland
Tlf 51 90 64 50
rogaland@human.no

Akershus
Tlf 23 15 60 80
akershus@human.no

Hordaland
Tlf 55 21 41 90
hordaland@human.no

Oslo
Tlf 23 15 60 60
oslo@human.no

Sogn og Fjordane
Tlf 57 67 53 90
sognogfjordane@human.no

Hedmark
Tlf 62 53 05 22
hedmark@human.no

Møre og Romsdal
Tlf 71 21 56 05
moreogromsdal@human.no

Oppland
Tlf 61 17 67 10
oppland@human.no

Buskerud
Tlf 32 89 36 70
buskerud@human.no

Vestfold
Tlf 33 31 32 05
vestfold@human.no

Telemark
Tlf 35 53 13 38
telemark@human.no

Nordland
Tlf 75 52 97 00
nordland@human.no

Aust-Agder
Tlf 37 02 41 00
aust-agder@human.no

Troms
Tlf 77 65 81 98
troms@human.no

Vest-Agder
Tlf 957 59 541
vest-agder@human.no

Finnmark
Tlf 950 76 923
finnmark@human.no

For kontortider og annet, se **human.no**.



Human-Etisk Forbund vokser!

Over 5000 personer ble medlem i Human-Etisk Forbund i 2016.

Ikke siden 1980-tallet har flere meldt seg inn i forbundet. Stadig flere oppdager og støtter vårt budskap om livssynsfrihet, menneskerettigheter og humanistiske verdier.

Hele 20 lokallag hadde over fem prosent økning i medlemstallet, og vi kan trygt slå fast at lokallagene har vært mer aktive og synlige enn vanlig i løpet av jubileumsåret 2016.

Som medlem bidrar du i arbeidet for et mer inkluderende samfunn og like rettigheter for alle. Samfunnet endrer seg ikke av seg selv – og det er medlemmene våre som gjør oss slagkraftige!

Besøk våre nettsider på **human.no** og følg oss på Facebook.

Humanistisk vigsel – noe for dere?



F Henning Øwren/Studio Ekker

764 par giftet seg i regi av forbundet i 2016 og 400 er allerede påmeldt i år!

Humanistisk vigsel er en vakker og stemningsfull seremoni som feirer og bekrefter at dere har valgt hverandre. Innholdet i seremonien tilrettelegges for hvert enkelt par. Vigsleren møter dere for å planlegge seremonien og legge grunnlaget for vigselstalen. I tillegg til talen og selve vigselshandlingen, består seremonien vanligvis av musikk, dikt og sang.

Human-Etisk Forbunds vigsel er den samme for heterofile og homofile par.

Vigselen kan foregå både innendørs og utendørs. Vi har vigselsrett over hele Norge, noe som betyr at dere i stor grad kan bestemme hvor seremonien skal foregå.

Besøk **human.no/vigsel** for mer informasjon.

Humanistisk konfirmasjon 2018

Påmelding til Humanistisk konfirmasjon 2018 åpner i begynnelsen av mai 2017.

Følg med på **human.no**

Barn under 15 år?

Vi kan få offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år, men du må selv registrere barna dine hos oss. Hvis du vil at den offentlige støtten skal gå til oss, send oss skjemaet du finner på **www.human.no/barn** eller kontakt oss på **medlem@human.no** eller 23 15 60 10.

Du kan også sende SMS til 2377: **HEF BARN** + barnets navn og fødselsnummer.

Har vi riktige opplysninger om deg?

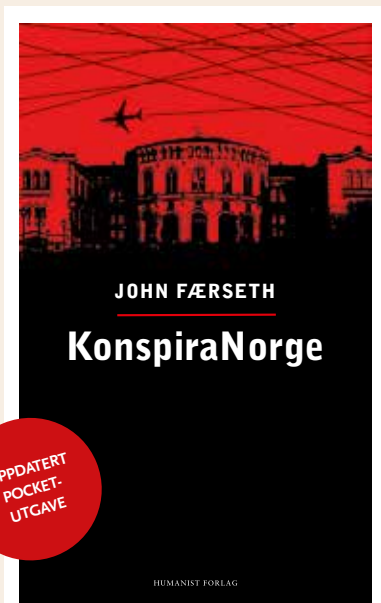
Nesten 9000 medlemmer bruker vår **Min side**. Registrer deg du også!

På Min side kan du se hvilke opplysninger Human-Etisk Forbund har registrert på deg, og du kan også endre eller rette opp opplysningene.

For å registrere deg på **minside.human.no** trenger du medlemsnummeret ditt. Det finner du ved siden av adressen på baksiden av dette magasinet. Du lager selv brukernavn og passord ved første gangs pålogging.



Kjenner du noen som ønsker å bli medlem? La dem sende SMS til 2377: **HEF medlem** og navn og fødselsdato. Da tar vi kontakt og tilbyr medlemskap.



Konspirasjonsteorier tilbyr en sammenhengende verdensforståelse der tilsynelatende tilfeldige hendelser egentlig er del av en ond plan, som mektige grupper jobber i det skjulte for å fremme.

Denne boken tar for seg det norske konspirasjonslandskapet. Her blandes urgamle forestillinger med ideer lånt fra amerikanske høyreekstremister.

Konspirasjonsteorier har ført tilhengere av alternativ medisin over i holocaustbenektelse og fått kjente samfunnsdebattanter til å mene at det bør forskes på jødemakt. Eurabiaforestillingene som inspirerte massemorderen Anders Behring Breivik lever i beste velgående.

John Færseth viser her hvordan mistro til medier, politikk og vitenskap kan undergrave det demokratiske systemet og i verste fall føre til vold og terror.

Boken er oppdatert og utvidet med et nytt kapittel.

KONSPIRANORGE (pocket)
 Kr 127 for HEF-medlemmer (fullpris kr 169)



Kan jeg mobbe noen uten at jeg vet det?

Er det greit å prioritere meg selv og vennene mine, eller er jeg med på å stenge andre ute da?

Er det min egen feil at jeg blir mobbet?

Mobbekspert Kristin Oudmayer svarer på alle spørsmålene du har om mobbing. Her får du vite hva du kan gjøre hvis du blir mobbet eller hvis du vil hjelpe en venn.

Du får også vite hva de voksne rundt deg kan hjelpe til med.

MOBBEBOKA
 Alt du lurer på, men ikke tør å spørre om
 Kr 224 for HEF-medlemmer (fullpris kr 299)